

Den Haag

**ZUID
WEST**

CONCEPT PROGRAMMA ZUIDWEST

Versie 18 november 2021

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1. Verbreden, prioriteren	3
Meest impactvolle maatregelen	3
2. Thuis en gekend.....	5
Ambitie: Zuidwest is een gebied waar mensen zich thuis voelen en gekend worden in wat ze nodig hebben.....	5
Doelen	6
Maatregelen	10
3. Gelijke onderwijskansen.....	13
Ambitie: Zuidwest is een goede plek om op te groeien en je te ontwikkelen, met gelijke onderwijskansen.	13
Doelen	13
Maatregelen	14
4. Perspectief op werk.....	19
Ambitie: In Zuidwest is er voor iedereen perspectief op werk, ontwikkeling en zinvolle dagbesteding. Zuidwest is schuldenzorgenvrij.....	19
Doelen	20
Maatregelen	21
5. Fijn wonen in Zuidwest.....	27
Ambitie: In 2040 ervaren de bewoners Den Haag Zuidwest als een veilige en aantrekkelijke woon- en leefomgeving, die duurzaam, groen, gezond en goed bereikbaar is	27
Doelen	27
Maatregelen	28
6. Veilig en schoon!	32
Ambitie: Zuidwest is in 2040 veiliger en leefbaarder dan in 2019 en bewoners en ondernemers voelen zich veiliger	32
Doelen	33
Maatregelen	37
7. Wel zo gezond	41
Ambitie: over 20 jaar is de ervaren gezondheid van de inwoner van Zuidwest net zo goed als die van de inwoners van de rest van Den Haag	41
Doelen	42
Maatregelen	43

1. Verbreden, prioriteren

In de afgelopen maanden is door de verschillende allianties nagedacht over de te bereiken doelen en de noodzakelijke en wenselijke maatregelen met de aangescherpte visie in het achterhoofd, met het perspectief voor de jeugd.

In dit programma stellen we uitwerkingsstappen voor op verschillende terreinen die dat perspectief kunnen beïnvloeden. We gaan een pad in van decennia en we weten dat de samenleving onderhevig is aan tal van soms zeer ingrijpende gebeurtenissen die invloed op beoogde resultaten hebben. Met de kennis van dit moment denken we met de inzet die hierna wordt geschetst de goede dingen te gaan doen, met de waarschijnlijke zekerheid dat we gedurende de rit nog talloze malen gaan bijstellen.

Wat we nog beter willen doen is de onderlinge samenhang invullen. Er is een enorm verlangen om de onderlinge relaties uit te werken en zo de maatregelen te versterken. De basis daarvoor wordt gevormd door dit concept programma. Het is uitgewerkt langs de lijnen van de allianties, met de ambitie om waar nodig kruisverbanden te leggen. Zie het als een uitnodiging aan alle partners om het aan te vullen en te versterken.

De komende tijd gaan we weer verder in het verrijken van het programma. Tegelijkertijd willen we ook aan de slag. Beide moet tegelijkertijd kunnen. In het werk verbeteren heet dat.

Meest impactvolle maatregelen

De Alliantieraad acht het relevant de visie aan te vullen met maatregelen die de meeste impact hebben op korte en lange termijn als het gaat om het bereiken van de doelstelling van het Verbond. De selectie van de Alliantieraad is tot stand gekomen met de aangescherpte visie in het achterhoofd en met de nu aanwezige kennis. Vóór de gemeenteraadsverkiezingen worden de maatregelen besproken met de partners, verder uitgewerkt en waar mogelijk zelfs opgestart. Het is van belang te beginnen. Het herstel van vertrouwen bij bewoners en ondernemers vraagt daarom.

De Alliantieraad komt tot de volgende top 10 van de meest impactvolle maatregelen:

1. Extra onderwijs- en ontwikkeltijd onder het motto “Leren in wijk” door uitbreiding van huiswerkbegeleiding, buitenschoolse activiteiten, in combinatie met op school aandacht voor ontspanning, cultuur, leefstijl en gezonde voeding, en inzet op een grote(re) betrokkenheid van ouders.
Bestaat uit een combinatie van: Meer intensieve leer- en ontwikkeltijd (pag. 15), Gezonde basisschool van de toekomst (pag. 44) en Ouders aan zet (pag. 14).
2. Het verbeteren van de woningen door netto nieuwbouw van 10.000 woningen en de renovatie van 8.500 woningen met als resultaat meer betaalbare, energiezuinige en gezonde woningen aansluitend op de woonwensen van de inwoners. (pag. 27)
3. Zuidwest, inclusief ZKD, te organiseren als één grote campus van een netwerk van bedrijven, leerwerkplekken, en onderwijsinstellingen, inclusief taalonderwijs voor volwassenen, waardoor bewoners meer kansen krijgen op werk en ondernemers meer kans op nieuwe medewerkers.
Bestaat uit een combinatie van; Campus Ontwikkeling (o.a. Techconnect en Meppelweg) (pag. 23), versterken vestigingsklimaat en ondernemerschap (pag. 20), Leven lang ontwikkelen (pag. 18).

4. De plinten, bestaande en nieuwe voorzieningen en winkelstrips en -straten te zien als een belangrijke plek voor ontmoeting, als (economische) broedplaats, als bron van buurtinitiatieven en vanuit deze kansen de veiligheidsproblematiek, leegstand en slechte fysieke uitstraling te lijf te gaan.
Bestaat uit een combinatie van: Ontmoetingsruimte, fysiek netwerk voor bedrijven, voorzieningen creëren in plinten, bestaande voorzieningen en openbare ruimte (pag. 10, 21) en Verminderen ondermijning door versterking lokale economie en bedrijvenstrips en winkelstraten herinrichten / herbestemmen (denk aan Pand Zuidwest, bedrijfsverzamelgebouwen en verduurzaming en intensivering ZKD) (pag. 35).
5. Via de doorbraakmethode multiproblemen aanpakken inclusief de schuldenproblematiek van jongeren en uiteindelijk via één organisatie de zorgvraag van bewoners op te pakken.
Bestaat uit een combinatie van: Doorbraakmethode gericht op kwetsbare huishoudens en Jongeren Perspectief Fonds (overnemen schulden) (pag. 23) en Sociaal Contract Moerwijk (pag. 43).
6. Jaarlijks woningen beschikbaar te stellen voor professionals die in de wijken werken zoals leraren, politieagenten, zorgmedewerkers. Bestaat uit een combinatie van: huur/koopwoningen voor docenten PO/VO (plus andere frontlijnwerkers) in DHZW en meer handen in de klas (pag. 16 en 29).
7. In de verschillende buurten bewoners vaardigheden te laten ontwikkelen, in te spelen op hun talenten, regelruimte te organiseren voor vergoedingen en structurele financiële steun en dat via een coöperatief wijkbedrijf, met als resultaat mogelijk (vrijwilligers)werk. Bestaat uit een combinatie van: Verduurzamen bewonersinitiatieven door inzet op vaardigheden, regelruimte bij vergoedingen en structurele financiële steun (pag. 8 en 9) en Elke wijk een coöperatief wijkbedrijf gericht op instap-, of basisbanen (pag. 12).
8. Voorzieningen voor kwetsbare bewoners te realiseren en kwetsbare bewoners te spreiden over de stad (pag. 39).
9. Met onderwijs, politie, jongerenwerk en andere partners vol in te zetten op preventie van jeugdcriminaliteit (pag. 32).
10. Last but not least, als sateprikker door alle maatregelen heen, steeds bewoners en ondernemers te betrekken van de planontwikkeling en de uitvoering. (pag. 6)

Een disclaimer bij deze top 10 is dat de uitvoering in veel gevallen afhankelijk is van de wel of niet beschikbare middelen. Rijk, gemeente en partners staan hiervoor aan de lat.

2. Thuis en gekend

Ambitie: Zuidwest is een gebied waar mensen zich thuis voelen en gekend worden in wat ze nodig hebben

Herstel van vertrouwen

Er zit enorm veel energie en veerkracht in de bewoners van Zuidwest, mensen kijken naar elkaar om, zorgen voor hun wijk en zetten initiatieven op als er activiteiten ontbreken. Van weg-geef-winkels voor mensen die het minder breed hebben en het begeleiden van probleemjongeren in de avonden wanneer de professionals naar huis zijn tot aan het organiseren van buurtpreventieteams om de veiligheid te bewaren en het opzetten van gezamenlijke moestuinen om zo nader tot elkaar te komen.

Maar ze lopen hierin ook regelmatig tegen dichte deuren aan: initiatieven gaan ten onder aan ingewikkelde regelgeving, plannen vanuit de gemeente worden over bewoners uitgestort zonder hen hierin te kennen en input van bewoners wordt zonder terugkoppeling ter zijde geschoven. Dit in combinatie met de stapeling van alledaagse problemen en de uitzichtloosheid van de situatie waarin veel bewoners van Zuidwest zich bevinden, maakt het moeilijk te geloven in een betere toekomst. Je eigen hoofd boven water houden vraagt zoveel energie, dat het moeilijk is om je daarnaast ook nog te bemoeien met de burens, de straat of de wijk.

Bewoners hebben steeds vaker het gevoel dat zij zich moeten aanpassen aan de systeemwereld van de gemeente, waarin er weinig tot geen rekening wordt gehouden met hun dagelijkse uitdagingen en ervaringen.

Hierdoor is een grote kloof ontstaan tussen de bewoners van Zuidwest en de overheid, waarbij er eerder sprake is van wantrouwen dan vertrouwen. Om Zuidwest naar een hoger niveau te tillen en de ideeën en plannen te laten slagen is het van groot belang om dit vertrouwen te herstellen. Het herstel van vertrouwen kan op verschillende manieren plaatsvinden: de bewoners van Zuidwest moeten weer het gevoel krijgen dat ze gezien en gehoord worden door de gemeente en zij wat meer regie terugkrijgen.

Door bewoners vertrouwen te geven om bijvoorbeeld bepaalde activiteiten namens de gemeente te organiseren in plaats van dit telkens uit handen te nemen en door externe partijen te laten doen. Maar ook door hen een plek aan tafel te geven om mee te praten over de ontwikkelingen in de wijk. Neem de dagelijkse ervaringen mee in de ontwikkelingen voor de toekomst en houd hen op de hoogte. Laat de leefwereld van de bewoners leidend zijn voor de plannen voor Zuidwest.

Er is groot commitment en veel energie bij bewoners en organisaties om zich in te zetten voor Zuidwest. Het afgelopen jaar zijn wij met velen van hen in gesprek gegaan om te kijken wat zij nodig hebben om zich nog verder in te zetten voor Zuidwest.

Het behouden van dit commitment en deze energie en het gevoel van eigenaarschap zien wij als de meest impactvolle ambitie om de transitie in de komende 20 jaar te verwezenlijken. Daarom kiezen wij ervoor om herstel van vertrouwen centraal te zetten. Langs twee lijnen willen wij inzetten op het herstel van vertrouwen. In de eerste plaats door vertrouwen te geven en ten tweede door verantwoordelijkheid te delen. Herstel van vertrouwen is: verantwoordelijkheden delen en vertrouwen geven.

Doelen

1. Verantwoordelijkheden delen.

Eenduidige mensgerichte werkwijze bij de Participatie- en communicatieaanpak Zuidwest

Onze stelling is dat er zonder inbreng en zeggenschap van bewoners en sleutelfiguren uit Zuidwest geen goede maatregelen tot stand kunnen komen. Van de kant van de gemeente zijn verbeteringen nodig van de participatie inzet om ervoor te zorgen dat de stem van de bewoners goed tot z'n recht komt.

Allereerst moeten we ons beter houden aan de basisregels als duidelijke kaders, transparante processen, heldere communicatie, alle belangen in beeld, toegankelijkheid, duidelijkheid over invloedniveau en tijdige terugkoppeling. Bij grote gebiedsontwikkelingen in kwetsbare wijken met complexe maatschappelijk vraagstukken wordt nog iets extra's gevraagd van de organisatie van participatie:

- Van incidentele projectparticipatie naar permanente integrale participatie. Waarbij niet het sectorale project maar de kennis en netwerken (het DNA) van de wijk bepalend is voor het participatieproces. We werken aan een participatie-infrastructuur per wijk met overzicht en coördinatie van participatieprocessen, en eenduidige communicatie die aansluit bij het DNA van de wijk. We werken programmatisch vanuit het gebied: in samenhang, met regie, duidelijkheid en helderheid in de organisatie van participatie, geborgd in de wijk.
- Participatie ontwikkelen we participatief. Elke buurt/wijk/thema vraagt om een andere aanpak, maatwerk
dus. Dat kan alleen door elke keer samen met de betrokken in gesprek te gaan over de vorm die het best past. Participatie bedenken we niet vanuit het stadhuis maar op straat, met de bewoners.
- Inclusieve participatie. Iedereen heeft een stem, alle belangen tellen mee. Dat is een flinke uitdaging in een gebied met 70.000 inwoners, 180 culturen en veel verschillende belangen. Dat vraagt om maatwerk per wijk of buurt, om een proactieve benadering en om investeren in gemeenschapsvorming en capacity building. We hebben de ambitie om ook de onzichtbare bewoners mee te laten doen en ook hun stem te laten horen.
- Leren(d) participeren. We organiseren voor de komende jaren een lerend proces in Zuidwest waarin bewoners, stadmakers, professionals en ambtenaren samen oefenen met nieuwe vormen van participatie. We starten participatieproeftuinen, plekken (online en offline) om innovatieve vormen uit te proberen. We investeren in onze professionaliteit op het gebied van (digitale en inclusieve) participatie methodieken.
- De gemeente investeert in het opbouwen en borgen van participatiekennis en minder inhuur van externe deskundigen.

Waar onze partners onder meer last van hebben, is dat het soms lijkt alsof gemeentelijke afdelingen langs elkaar heen werken als er in een week drie verschillende inspraakmomenten worden georganiseerd. Het is niet altijd duidelijk wat er met de opgehaalde inbreng is gebeurd. Iedere dienst lijkt wel eens zijn eigen aanpak te kiezen. Er valt veel te winnen als we onze participatiekennis meer gaan delen, als we vaker nieuwe digitale technieken gebruiken om een groter bereik te krijgen en ook eens de stem van andere bewoners horen. Bovenstaande principes vormen de basis voor een participatie-aanpak Zuidwest. Daarom willen we in Zuidwest een plek creëren om de kennis te bundelen en te delen en een gezamenlijke participatieaanpak te ontwikkelen.

Versterken wijkdemocratie

Veel steden in binnen- en buitenland zoeken naar een aanvulling op de lokale representatieve democratie. Er is behoefte aan meer zeggenschap van bewoners over hun wijk, meer ruimte voor maatschappelijk initiatief en aan coproductie. Ook in Den Haag wordt gewerkt aan een democratiseringsagenda. Er is de afgelopen jaren ervaring opgedaan met diverse vormen van democratische vernieuwing. In het verleden met bijvoorbeeld burgeradvieskringen en Wijkaanpak nieuwe stijl en meer recent met verschillende vormen van digitale participatie en projecten als Energie uit de Wijk Challenge, wijkagenda's en wijkbudgetten. Wijkdemocratie betekent dat gezocht wordt naar vormen om de wijkbewoners invloed te geven op de bestedingen en activiteiten in hun wijk waarbij het doel is om meer maar ook andere bewoners te betrekken bij belangrijke beslissingen. Democratisering wordt pas concreet als het is verbonden aan een maatschappelijke opgave. Invloed van mensen op zaken die van belang zijn in hun dagelijks leven. Zoals invloed in wijkontwikkeling, zeggenschap over de besteding van het budget voor wijkwelzijn of stemmen over een wijkenergieplan.

De kennis in de wijken beter benutten om te komen tot sterkere oplossingen, meer draagvlak en een betere aansluiting van het beleid op de praktijk in de wijken.

De grote maatschappelijke opgaven in Zuidwest, waar meerdere partijen een bijdrage aan kunnen leveren, worden in samenwerking opgepakt. Deze werkwijze biedt meer ruimte voor samenspel met bewoners en maatschappelijke organisaties. Voor vraagstukken die meerdere kanten hebben, wordt samengewerkt in opgaveteams met een gemengde samenstelling van meerdere gemeentelijke afdelingen of diensten, maatschappelijke organisaties en bewoners. De bedoeling is om schotten te doorbreken en waar mogelijk budgetten samen te voegen. Op verschillende plaatsen in Den Haag wordt al op kleine schaal geoefend met een gebiedsgerichte, integrale manier van werken. Voorbeelden hiervan zijn de Wijkagenda en de gebiedsgebonden opgaven in een aantal stadsdelen. Bewoners en partners in de wijken voelen zich door deze werkwijze betrokken en gehoord. Dit draagt bij aan meer vertrouwen en duurzame samenwerking. Als gemeente willen we duidelijk aanwezig en aanspreekbaar zijn in de wijken, zodat we tijdig kunnen ondersteunen, signaleren en faciliteren.

2. Stimuleren van vertrouwen in eigen kracht en zelfredzaamheid van bewoners en ondernemers

Je thuis voelen in je wijk. Terug kunnen vallen op je buurt! Dat is wat we met z'n allen nastreven. Het is belangrijk om in contact te staan met je omgeving, er moet ruimte zijn voor ontmoeting. Wijken met een sterke sociale binding en waar mensen mee willen doen en vertrouwen hebben in de samenleving. Waarin we maatschappelijke voorzieningen en welzijnswerk structureler maken en dus minder afhankelijk zijn van tijdelijke subsidies. Er is ruimte voor extra ontmoetingsplekken in verschillende vormen, zowel georganiseerd als spontaan. Voorzieningen en openbare ruimte, zoals buurtparken of pleinen, die toegankelijk, overzichtelijk, veilig en op maat zijn.

Zuidwest scoort laag op sociale cohesie. Er is sprake van lage tolerantie voor het gedrag van anderen, het ontbreekt aan gezamenlijke waarden, bewoners maken onvoldoende deel uit van een netwerk, komen weinig samen en daardoor is er weinig sociale controle. Gevoelens van onveiligheid zorgen ervoor dat de aangiftebereidheid laag is. Die geringe sociale cohesie heeft negatieve gevolgen voor de kwaliteit van samenleven in dit gebied. Sociale cohesie hangt samen met sociaal kapitaal: je

contacten, de groepen en netwerken waartoe je behoort, sociale veiligheid en verliesgevoelens (het gevoel dat waardevolle elementen uit het verleden verloren gaan als gevolg van ongewenste ontwikkelingen in het heden). De sociale cohesie staat onder druk door de steeds grotere verscheidenheid en snelle doorstroom van mensen. Een rijke sociale en fysieke infrastructuur op buurtniveau (denk aan sportvelden, buurtwinkels, bibliotheken en wijk centra) daarentegen zorgt ervoor dat de sociale cohesie versterkt wordt. Deze infrastructuur biedt de bewoners immers de mogelijkheid om de onderlinge contacten te vergroten en verdiepen.

Actieve en passieve deelname aan kunst en cultuur kunnen zorgen voor een gevoel van zingeving, ontmoeting en daardoor meer sociale samenhang. En, minstens even belangrijk: aandacht voor kunst en cultuur betekent aandacht voor de mooie en leuke dingen die er te doen en te zien zijn in Zuidwest, naast alle aandacht voor problematiek. Dit betekent dat bestaande culturele activiteiten versterkt moeten worden, dat er meer culturele activiteiten nodig zijn in de wijken, meer plekken voor culturele activiteiten en meer zichtbaarheid van het culturele aanbod. Ook onderlinge afstemming en samenwerking tussen culturele initiatieven kan helpen het aanbod en de zichtbaarheid te versterken.

De afgelopen decennia hebben bezuinigingen de sociale infrastructuur nog verder onder druk gezet. Om de gemeenschapszin te stimuleren is het belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ontmoeten op een positieve- en laagdrempelige manier. Het kopje koffie moet daar betaalbaar zijn. Er is een grote behoefte aan meer van dat soort plekken. Sommige plekken in de openbare ruimte wordt als onveilig ervaren en voor kinderen en jongeren is er maar weinig te doen. De speelvoorzieningen die er wel nog zijn maken soms een verloederde indruk. Om die reden spelen kinderen maar weinig buiten.

Versterken van de sociale cohesie door meer en betere ontmoetingsplekken in de wijken

Onze partners gaven aan ontmoetingsplekken belangrijk te vinden, zowel voor jongeren als volwassenen, die laagdrempelig toegankelijk zijn. Die zijn er te weinig in Zuidwest terwijl er tegelijkertijd ruimtes ongebruikt blijven, bijvoorbeeld in ouderencentra. De bestaande ontmoetingscentra hebben beperkte openingstijden. Er zijn weinig ruimtes na 5 uur open terwijl dat wel prettig zou zijn. Sport hoort ook bij het karakter van Zuidwest. De nieuwe sportaccommodatie in het Zuiderpark kan beter verbonden worden aan Zuidwest.

Op cultureel gebied was de Eurocinema jarenlang het culturele icoon van Zuidwest maar met de sloop van deze bioscoop is daar niets voor terug gekomen. Cultuuranker Dakota verricht goed werk, maar moet heel Escamp bedienen. Op wijkniveau is er weinig te doen. Bewoners en organisaties in Zuidwest hebben behoefte aan meer culturele activiteiten en ontmoetingen, laagdrempelig en in de wijk. Daarnaast is er behoefte aan meer zichtbaarheid van wat er allemaal is op het gebied van kunst en cultuur. Aandacht voor en zichtbaarheid van kunst en cultuur dragen ook bij aan een gevoel van trots op de wijken. Initiatieven van toonaangevende instellingen (Kunstmuseum, Mauritshuis, Museon/Omniversum) met een uitstraling die verder reikt dan Zuidwest kunnen dit gevoel verder versterken.

Ook valt er een wereld te winnen als de bestaande bewonersinitiatieven als "Bij Betje" of "Pandje 4" een rol kunnen spelen in vroeg signalering van problematiek. Dit vraagt om een betere samenwerking tussen gemeente en maatschappelijke initiatieven en gebruik maken van elkaars sterke punten. Bewoners kunnen een rol spelen als ervaringsdeskundige en hiervoor een opleiding krijgen. Dit zorgt voor meer verbinding met de buurt.

Bestaande succesvolle initiatieven hebben bovendien behoefte aan ondersteuning in het verduurzamen van hun succes. Dit kan gaan om ondersteuning bij het ontwikkelen van vaardigheden bij initiatiefnemers en vrijwilligers, maar ook om vrijwilligers die een belangrijke bijdrage leveren, betaalde werkzaamheden te laten verrichten naast hun uitkering. Dit komt ook ten goede aan hun bestaanszekerheid. Dit vraagt om regelruimte. Succesvolle projecten verdienen meer financiële bestaanszekerheid. Bij de bewonersinitiatieven is behoefte aan meer onderlinge samenwerking en uitwisseling maar hiervoor ontbreekt vaak de tijd.

Stevige gesprekspartners in de grootschalige ontwikkelingen in Zuidwest

Om de stem van bewoners te kunnen horen zijn bewonersorganisaties, buurtplatformen en wijknetwerken van groot belang, zeker nu er sprake is van een ingrijpende en grootschalige vernieuwing van Zuidwest. Zij zijn met hun kennis van de wijken belangrijke gesprekspartners. We willen daarbij af van incidentele participatie en naar een constante dialoog toe werken. We stimuleren en ondersteunen de organisatie van deze bewonersplatforms. De schaal van de wijk en de dynamiek van bewoners is hierbij ons vertrekpunt. Specifieke aandacht vraagt de jeugd; zowel kinderen als jongvolwassenen. We zullen samen met kinderen en jongeren plannen maken hoe zij hun stem kunnen laten horen en invloed kunnen uitoefenen.

Versterken van de vaardigheden om mee te kunnen doen bij individuele bewoners

Om je stem te kunnen laten horen en mee te doen aan de samenleving, moet je je thuis voelen in je buurt, je kunnen en durven uitdrukken en beschikken over digitale vaardigheden. Voor een goede verbinding tussen bewoners, is taal heel belangrijk. Men moet onderling kunnen communiceren met buurtbewoners. Een taalschool in Zuidwest zou kunnen helpen, waar men van niveau A0 het niveau B2 kan bereiken, niet alleen voor jongeren, maar ook voor de ouderen. Er is taalonderhoud nodig om ook na een inburgeringstraject te blijven oefenen. Dat kan met vrijwilligers in een oefencentrum of door zelf vrijwilligerswerk te verrichten in organisaties waar de voertaal Nederlands is. Taallessen graag in buurtcentra, omdat men dan vaak ook zal gaan deelnemen aan andere activiteiten. Dan kan men dicht bij huis de taal leren, ermee oefenen en participeren aan activiteiten.

Vrouwen spelen niet alleen een belangrijke rol in het versterken van de sociale cohesie, maar hebben ook een sleutelrol in het gezin. Een versterking van de positie van vrouwen kan daarom niet alleen bijdragen aan persoonlijke emancipatie maar ook aan belangrijke doelen op het gebied van opvoeding, onderwijs en een gezonde leefstijl. Er zijn diverse organisaties actief in Zuidwest die zich specifiek richten op vrouwen. We willen inzetten op het versterken van de onderlinge samenwerking en zichtbaarheid van deze initiatieven om hun bereik te vergroten.

De gemeente Den Haag is één van de koplopers in digitale participatie, maar in een gebied als Zuidwest moet er nog flink geïnvesteerd worden in de digitale vaardigheden van de inwoners. De Periode van Corona heeft heel duidelijk gemaakt hoe het er met de digitale vaardigheden van de ouders voor stond toen het onderwijs aan de kinderen ineens via het internet moest verlopen. De taalachterstand is daarbij nog een extra uitdaging. Een educatief programma en beschikbaarheid van digitale faciliteiten is geen overbodige luxe. Samen met partners van buiten en binnen de gemeente zal een programma voor digitale vaardigheden worden opgezet. Wijkinitiatieven worden ondersteund bij het ontwikkelen van digitale plekken om meer mensen te informeren en betrekken.

Maatregelen

Eenduidige mensgerichte werkwijze bij de Participatie- en communicatieaanpak Zuidwest

- Het inrichten van een participatiewinkel voor advies op het gebied van participatiemethodes en uitwisseling van kennis. De participatie-winkel in Zuidwest is een plek waar bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties, (wijk)ambtenaren, ketenpartners, en bestuurders van Den Haag samen werken aan een nieuw Zuidwest. Een soort participatielabs om samen stad te maken. Geen nieuwe gebouwen maar zichtbare plekken binnen goedbezochte locaties. De “winkel” wordt samen met en door inwoners, ketenpartners en (wijk)ambtenaren ontwikkeld. De winkel is een fysieke locatie, maar parallel daaraan wordt een digitaal concept ontwikkeld. De winkels zijn laagdrempelig, de ontwikkeling van de directe leefomgeving in de wijk staat centraal. Er is altijd een proactieve benadering en open houding. Het is ook de ontmoetingsplek en werkplek voor actieve bewoners, kunstenaars, stadmakers en wijkprofessionals in de wijk. Ambtenaren die werken voor Zuidwest, vinden hier een werkplek.

De “winkelvoorraad” bestaat uit:

- * Een databank met beproefde participatietechnieken met advies op maat.
  - * Een actieve programmering van activiteiten, advies, vragen/inloop, ontwerpessies.
  - * Informatie over de ontwikkeling van de wijk. Ook is het een laboratorium voor het verkennen, ontwikkelen en testen van nieuwe methoden van wijkdemocratie en stadsontwikkeling.
  - * Een plek van waaruit initiatieven ontstaan voor versterking van de wijkdemocratie.
- Gedacht kan worden aan uitbreiding van het experiment met wijkbudgetten en wijkfora en wijkbegrotingen waar bewoners hun stem voor kunnen uitbrengen.

Verbeteren wijkdemocratie

- Opstellen democratiseringsagenda voor Den Haag Zuidwest. Samen met de bewonersnetwerken, en Haags samenspel wordt een plan gemaakt voor meer zeggenschap van bewoners bij belangrijke besluiten.

De kennis in de wijken beter benutten om te komen tot sterkere oplossingen, meer draagvlak en een betere aansluiting van het beleid op de praktijk in de wijken

- Opgave gestuurd werken ontwikkelen. We ontwikkelen de methodiek van het “opgave gestuurd” werken om de opgaven in Zuidwest aan te pakken in een samenwerking tussen bewoners, maatschappelijke organisaties en gemeentelijke diensten. We investeren in training en opleiding van medewerkers. Er worden opgavemanagers opgeleid en aangesteld die als trekker de samenwerking in het opgaveteam kunnen begeleiden.

Versterken van de sociale cohesie door meer en betere ontmoetingsplekken in de wijken

- Creëren meer- en veilige ontmoetingsruimten en activiteiten voor kinderen en jongeren.
- Uitbreiding openingstijden buiten kantooruren van bestaande buurthuizen.
- Inventariseren behoefte aan nieuwe buurtaccommodaties
- Betere verbinding tussen Sportcampus en alle bewoners van Zuidwest.
- Vergroten toegankelijkheid en aantrekkelijk van bestaande sportfaciliteiten, o.a. door toevoegen informele sportfaciliteiten, sportpark Escamp 1 en 2 als hart van Zuidwest.

- Stimuleren van kleinschalige buurtsportactiviteiten
- De brugfunctie van buurtinitiatieven voor bewoners op weg naar de juiste professionele hulp, wordt erkend en versterkt.
- Succesvolle projecten krijgen voor een langere termijn financiële zekerheid.
- We creëren experimenteerruimte om actieve bewoners een beloning te kunnen geven voor hun inzet.
- In de wijken wordt er ruimte gecreëerd voor satellieten van culturele instellingen zoals Dakota of het Kunstmuseum; hierbij wordt samenwerking gezocht met de reeds bestaande culturele initiatieven in Zuidwest.
- Samen met de bewoners wordt er gekeken naar de behoefte en wens op het gebied van culturele activiteiten en nieuwe initiatieven,
- Culturele instellingen organiseren activiteiten, met name gericht op kinderen en jongeren (o.a. cultuureducatie, workshops) om hen op verschillende vlakken kennis te laten maken met kunst en cultuur
- Via festivals, PR-campagnes en wandel- en fietsroutes worden de zichtbaarheid en vindbaarheid van cultureel aanbod, culturele locaties en kunst in de openbare ruimte vergroot.

Stevige gesprekspartners in de grootschalige ontwikkelingen in Zuidwest

- Initiatieven van bewoners ondersteunen we, door actief mee te denken, door een initiatievenbudget beschikbaar te stellen en drempels weg te nemen. Hiervoor zetten we een programma Ondersteuning initiatieven Zuidwest op; een nieuwe Haagse wijkaanpak.
- Bestaande goedlopende initiatieven (bijvoorbeeld Regiodealprojecten) worden duurzaam, langlopend financieel ondersteund.
- Opzetten programmabureau 'Ondersteuning initiatieven ZW' waarbinnen initiatievenmakelaars initiatiefnemers ondersteunen op het gebied van drempels wegnemen, bereik vergroten, subsidie aanvragen etc. organiseren van initiatievensprekuren in de wijken.
- Het uitbreiden van opbouwwerk/community building, evt. door bewoners, sleutelfiguren, ervaringsdeskundigen op te leiden.
- Versterken van de rol van de partnerraad en de wijknetwerken als gesprekspartner bij de ontwikkeling van het programma voor Zuidwest.

Versterken van de vaardigheden om mee te kunnen doen bij individuele bewoners

- Meer aandacht voor meiden in het jongerenwerk.
- Verborg talent zichtbaar maken, zorgen voor rolmodellen.
- Vrouwelijk ondernemerschap bevorderen.
- Een taalschool in Zuidwest, waar men van niveau A0 het niveau B2 kan bereiken
- Taallessen in alle buurtcentra
- Voortzetting en uitbreiding van culturele activiteiten gericht op o.a. taalontwikkeling bij jongeren, zoals de rapclasses van Musicon en de workshops spoken word in bibliotheek Bouwlust
- Samen met partners van buiten en binnen de gemeente zal een laagdrempelig programma voor digitale vaardigheden worden opgezet.
- Organiseren van Skills labs waar men leert omgaan met digitale technieken

Continuering lopende (Regiodeal) projecten

- **Wijkwinkel Bij Betje:** Wijkwinkel Bij Betje in de Betje Wolffstraat biedt (tot corona) méér dan zes dagen per week ruimte voor ontmoeting voor en met bewoners.
- **Lief en Leedstraatjes:** De aanpak Lief en Leed stimuleert het 'naar elkaar omkijken' in de straat en het versterkt informele netwerken.
- **Zuidwest vertelt zijn verhaal:** Cultuur verbindt en activeert. Onderzoek geeft aan dat passieve en actieve deelname aan kunst en cultuur bijdragen aan sociale cohesie en persoonlijk welbevinden, en dat culturele interventies bovendien kunnen leiden tot economische meerwaarde in achterstandswijken. Met dit project worden bewoners betrokken bij cultuurprojecten in de wijken (bottom up).
- **Stadslandbouw:** In het project stadslandbouw worden alle bestaande moestuinprojecten en alle beschikbare kennis en ervaring gebundeld.
- **De Participatie keuken:** Het project De Participatie Keuken bouwt voort op de ervaringen en het succes met Resto van Harte.
- **Allekanten:** In een degelijk (coöperatief) wijkbedrijf worden bewoners vanuit hun eigen wijk benaderd (netwerkbenadering) en aangesproken op hun talenten. Mensen worden gestimuleerd en geholpen om hun talenten in de wijk in te zetten. Het wijkbedrijf zorgt vervolgens voor ontwikkeling op het gebied van taal, financiën, gezondheid en leidt daarna waar mogelijk toe naar (vrijwilligers)werk.
- **KIES! Voor de Sociale Supermarkt:** Bij KIES! kiezen klanten, die in aanmerking komen voor een voedselpakket van de voedselbank, zelf hun boodschappen uit in de rijdende voormalige SRV wagen op een centrale plek in de wijk. KIES! biedt gezonde voeding aan en verzorgingsproducten.

3. Gelijke onderwijskansen

Ambitie: Zuidwest is een goede plek om op te groeien en je te ontwikkelen, met gelijke onderwijskansen.

In Den Haag Zuidwest wonen veel mensen met geen of weinig opleiding. Veel mensen hebben een migratieachtergrond en beheersen het Nederlands niet of slechts gebrekkig. De overwegend sociale woningvoorraad behoort tot de goedkoopste in de regio en bestaat voor een groot deel uit verouderde, kleine portiekwoningen. De bewoners zijn vaker werkloos of arbeidsongeschikt en hebben in het algemeen een laag inkomen. Zuidwest kent veel éénoudergezinnen. Deze nemen de plaats in van de oudere oorspronkelijke bewoners uit de wederopbouwtijd. De ouders zijn door hun problematiek vaak minder goed in staat hun kinderen te ondersteunen in hun onderwijsloopbaan. Ook is er veel psychisch-sociale problematiek. Slechts een gedeelte van de kinderen neemt deel aan de kinderopvang of peuterspeelzaal. Zij komen met een taal- en ontwikkelingsachterstand op de basisschool. Deze is mede onder invloed van de grote zorgvraag, de geringe ouderparticipatie en het lerarentekort onvoldoende in staat om de opgelopen achterstand in te halen. Jongeren die het moeilijk hebben op het voortgezet onderwijs zijn vaker vatbaar voor de verleiding van de criminaliteit.

Doelen

Achterstand voorkomen

Kinderen starten op de voorschool en gaan goed voorbereid naar de basisschool. Het bereik onder kinderen met een VVE-indicatie (zodat het kind extra begeleiding kan krijgen in de ontwikkeling van taal, rekenen, motorische of de sociaal-emotionele ontwikkeling) voor voorschoolse educatie was in Den Haag in 2020 60%¹. In de verschillende wijken in Zuidwest ligt dit percentage iets hoger, namelijk op 66%. Een derde van de kinderen bereiken we (nog) niet. De afgelopen periode is door de coronacrisis het bereik tot stilstand gekomen en helaas zelfs iets gedaald. Dit komt onder andere door de tijdelijke gedwongen sluiting van kinderopvanglocaties en het meer digitaal consulteren door het Centrum voor Jeugd en Gezin. De deelname van (doelgroep-)kinderen aan voorschoolse educatie in Den Haag en in het bijzonder in gebieden als Den Haag Zuidwest moet omhoog. Kinderopvang met voorschoolse educatie is erop gericht om peuters met een taal- en/of sociaal-emotionele ontwikkelingsachterstand te ondersteunen en te stimuleren. De ontwikkelingsachterstand wordt zo verkleind of voorkomen. Het Centrum voor Jeugd en Gezin regelt voorschoolse educatie voor peuters van 2,5 tot 4 jaar met een indicatie voor- en vroegschoolse educatie. Het effect van voorschoolse educatie wordt het best bereikt als alle kinderen (ook zonder indicatie) in heterogene groepen hieraan deelnemen. Dit biedt kinderen de mogelijkheid om van en met elkaar te leren. En het brengt kinderen uit verschillende werelden samen. Ook hier maken we ons sterk voor in Den Haag Zuidwest.

Achterstand inhalen

In Den Haag Zuidwest zijn gevolgen van de coronapandemie ook voor het onderwijs groter dan in andere delen van de stad en in Nederland: de ondersteuning bij het thuisonderwijs van ouders schiet vaak tekort. Digitale voorzieningen zijn minder beschikbaar. Een rustige plek in huis ontbreekt vaak.

---

¹ [Wijkprofielen - Onderwijs - 34 Morgenstond \(incijfers.nl\)](https://www.morgenstond.nl/onderwijs/wijkprofielen)

En er is sprake van, door corona zelfs toegenomen, multi-problematiek in het gezin, die van invloed is op de onderwijsprestaties van het kind. Zowel vanuit de gemeente Den Haag via het Sociaal Economisch Herstelfonds als vanuit het Nationaal Programma Onderwijs wordt geïnvesteerd in het wegwerken van onderwijsachterstanden die zijn opgelopen door corona. Twee jaar (looptijd middelen NPO) is absoluut onvoldoende om de achterstanden die al vóór corona bestonden in te lopen. In het kader van dit programma voor Den Haag Zuidwest zetten we in op voortzetting van de succesvolle interventies uit het NPO voor de langere termijn (dus continuering na afloop van NPO).

Goede start en terugdringen voertijdige schooluitval

Slechts 17% van de jongeren uit de wijk gaat naar het voortgezet onderwijs in de wijk. Het praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs is ruimschoots vertegenwoordigd in de wijk. Het vmbo wordt aangeboden door het Roemer Visscher College en het Zuid-West College. Voor havo en vwo gaan de kinderen de wijk uit, vooral naar Wateringse Veld, Rijswijk, Loosduinen en Segbroek. Begin deze eeuw bleken havo- en vwo-onderwijs in Den Haag Zuidwest niet levensvatbaar, omdat de ouders meenden dat hun kinderen gebaat zouden zijn bij een schoolkeuze buiten de wijk. Op dit moment is onvoldoende zicht wat de precieze beweegreden is van ouders om hun kinderen buiten Den Haag Zuidwest naar het voortgezet onderwijs te laten gaan. Hier gaan we onderzoek naar doen. En op langere termijn benutten we met de herstructurering van Den Haag Zuidwest de mogelijkheden om opnieuw met havo/vwo te beginnen. Intussen worden alle vo-scholen met een fors aantal leerlingen uit Den Haag Zuidwest uitgenodigd met plannen te komen om hun Zuidwest-leerlingen nog beter te begeleiden, op school, dan wel in samenwerking met welzijnsorganisaties in de wijk (en op basis van best practices die het NPO oplevert). En we willen alle po-vo overstappers uit Zuidwest voor wie dit geschikt is, een goede start geven door individuele coaching/mentoring voor 8^e-groepers/1^e klassers. Deze begeleiding wordt gedaan door studenten van het hbo en het mbo, aangevuld met bovenbouwleerlingen uit het voortgezet onderwijs afkomstig uit Den Haag Zuidwest.

Ouders aan zet

Tot slot de ouders. Zij zijn doorslaggevend en de belangrijkste partner in de ontwikkeling van het kind. Maar op dit moment worden ze onvoldoende bereikt. Samen met hen gaan we dat verbeteren. Iedere basisschool krijgt een ouderfunctionaris. Deze werkt onder verantwoordelijkheid van de schoolleider aan verbetering van de ouderbetrokkenheid, aansluitend op de specifieke situatie van de school en werkt samen met de kinderopvang en peuterwerk. De contactfunctionaris helpt met tijdige verwijzing naar zorg, bevordert bij de ouders deelname van hun kinderen aan sport en bewegen, cultuur, bibliotheek, naschoolse opvang en begeleidt ouders naar educatie en zo mogelijk beroepsoriëntatie.

Maatregelen

Achterstand voorkomen

We zetten de komende periode met verschillende maatregelen in om de voorschool bij de jonge ouders te stimuleren, zoals:

- Voorscholen krijgen (actiever) de mogelijkheid om ouders vroegtijdig met aantrekkelijke programma's aan de voorschool te binden. We zoeken hier ook verbinding met het project 'Kansrijke start' en het aanbod dat de Taalnota^[6] aanbiedt met pilots specifiek in Den Haag Zuidwest. Dit verlaagt de drempel en vergroot het bereik van de voorschool. Daarnaast biedt het ouders al vroeg betere handvatten in de opvoeding van hun kind;

- We ontwikkelen een publiekscampagne ontwikkeld in samenwerking met een focusgroep van vaders en moeders uit Zuidwest die helpen de drempel naar de voorschool te verlagen;
- Het aanbod voorschoolse educatie wordt uitgebreid zodat iedere peuter daadwerkelijk kan deelnemen;
- We onderzoeken de mogelijkheid om kinderen vanaf 2 jaar te laten deelnemen aan de voorschool. Hierbij laten we ons inspireren door steden waar dit al gebeurt;
- Bij achterblijvende deelname worden nieuwe interventies ontwikkeld;
- We zetten extra in op de samenwerkende kind voorzieningen, zowel qua leerlijn als ondersteuning. Hiermee versterken we onder andere de continuïteit in de educatieve leerlijn van 2,5 tot en met 6 jaar;
- Een vroege signalering en aanpak van zorgvragen;
- We hopen dat een nieuw kabinet een stelselwijziging afkondigt voor een basisvoorziening kinderopvang en buitenschoolse opvang en hebben hier (samen met andere steden waaronder Rotterdam) extra aandacht voor gevraagd. Voor Zuidwest hebben we de ambitie om dat met voorrang te realiseren. In de tussentijd werken we toe naar een optimaal bereik met voorliggende trajecten voor ouders en hun kinderen (zie de hierboven beschreven inzet). Deze trajecten helpen bij het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen om ze goed op de voorschool voor te bereiden.

Achterstand inhalen

- *Meer intensieve leer- en ontwikkeltijd:* In het Nationaal Programma Rotterdam Zuid is voor ieder kind in het basisonderwijs tien uur extra per week beschikbaar. In Den Haag is in het kader van de Haagse Educatieve Agenda momenteel zes uur extra per week beschikbaar. De balans tussen extra leer- en ontwikkeltijd en/of meer intensieve leertijd is onderwerp van onderzoek. We willen in Den Haag Zuidwest hier de komende jaren op inzetten en moet bijdragen aan de achterstandsbestrijding. Deze uitbreiding gaat niet ten koste van soortgelijke activiteiten elders in de stad, maar biedt juist kennis en inzicht voor beter onderwijs in de hele stad.
- *Ouders als partners:* Iedere basisschool krijgt een medewerker die speciaal belast is met het contact met de ouders en met het stimuleren van ouderparticipatie. Dit ontlast de leerkracht, verbetert het contact tussen de basisschool en de ouders en stimuleert hen om het leer- en ontwikkelingsproces van het kind te ondersteunen. De contactfunctionaris helpt met tijdige verwijzing naar zorg, bevordert bij de ouders deelname van hun kinderen aan sport en bewegen, cultuur, bibliotheek, naschoolse opvang en begeleidt ouders naar educatie en zo mogelijk beroepsoriëntatie. Scholen werken op wijkniveau samen om ouderparticipatie te bevorderen.
- *Integrale Kind Centra (IKC):* In Zuidwest zetten we in op de doorontwikkeling van tien IKC's, in iedere buurt één. Dit betreft de doorontwikkeling van al bestaande scholen en integrale kindcentra én waar mogelijk en nodig nieuwbouw. Op termijn zijn er in het verlengde van de herstructurering nieuwe scholen gepland. Het uitgangspunt van het IKC's is het versterken van een (noodzakelijke) actieve en effectieve samenwerking met alle partners die betrokken zijn bij de ontwikkeling van het kind, om achterstanden weg te werken maar ook onder advisering tegen te gaan. Met de doorontwikkeling van de IKC kunnen we op een

duurzame en toekomstgerichte wijze achterstanden voorkomen. Daarnaast biedt het de mogelijkheid om professionals integraal in te zetten en zo efficiënter te benutten. Het IKC is niet nieuw in Den Haag Zuidwest. Op diverse plekken zijn er al voorzieningen waar kinderopvang, peuterwerk, primair onderwijs, jeugdhulp en andere partners samen een locatie delen of vanuit verschillende locaties samenwerken. Deze samenwerking moet sterker worden. Dit doen we met een netwerk per wijk om professionaliteit en samenwerking te vergroten. Hierbij zetten we actief in op deelname aan omliggende sport- en spelvoorzieningen, de gezonde school (van de toekomst) - en de vreedzame wijk-aanpak. Bij voorkeur wordt het IKC ook één gebouw waar alle functies samenkomen. Als dat niet lukt, dan werken we ook als één IKC vanuit verschillende locaties die bij elkaar in de buurt liggen. Daarnaast sluiten we ons aan bij de lopende landelijke lobby om wet- en regelgeving zo aan te passen dat er binnen de IKC geen belemmeringen meer zijn op het gebied van BTW, CAO, huisvesting, AVG, Inspectiekaders etc. om daadwerkelijk integraal te werken. In Den Haag Zuidwest zou prima gestart kunnen worden met een experiment om belemmerende regels buiten werking te stellen. In 2030 zijn er tenminste tien IKC's.

- *Meer handen in de klas:* Het (primair) onderwijs heeft te kampen met een groot lerarentekort. Dat tekort is bovendien ongelijk verdeeld. Na Laak kent Den Haag Zuidwest (Escamp) het grootste tekort. Gelijke kansen van leerlingen staat daardoor onder druk. De werkdruk van de leerkracht in deze stadsdelen is groot. Middelen en acties gericht op het bestrijden van het lerarentekort zullen nog nadrukkelijker ten goede moeten komen aan de scholen. Het gaat om werving, begeleiding en behoud van leerkrachten, om het verlichten van werkdruk, maar ook het mogelijk maken van voorrang bij huisvesting (in de wijk). We hebben oog voor de ervaringen met beloningsdifferentiatie in Amsterdam en Rotterdam ten gunste van tekortwijken. Scholen pleiten voor vermindering van het aantal uren door leerkrachten: in het kader van de regeling 'regeling Andere dag- en weekindeling' mag de lestijd vier uur per week door een andere professional ingevuld worden; acht uur levert echt verlaging van de werkdruk en daarmee verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. De resterende tijd kunnen andere medewerkers dan bevoegde docenten besteden aan extra leertijd en talentontwikkeling. Ook het verkleinen van klassen draagt bij aan vermindering van de werkdruk. Ook wordt het aanstellen van andere professionals in de school sterk gestimuleerd. De pilot 'Studenten voor Educatie' wordt structureel voortgezet en uitgebreid. Met dit project worden studenten vanuit de universiteit als ondersteuner ingezet in de klas. Ook studenten uit het hbo en mbo, met name de opleidingen sport en bewegen, social work en pedagogisch werk kunnen in deeltijd of als stage hierin een belangrijke rol spelen. Onderwijs wordt als kansrijke sector ingezet op de regionale arbeidsmarkt.
- *Warme overdracht naar het voortgezet onderwijs:* Samen met Bovo en Jinc versterken we de 'warme overdracht', ofwel de soepele overstap naar het voortgezet onderwijs. Het reguliere aanbod dat nu al bestaat wordt actief aangeboden en ondersteund vanuit beide partijen: warme overdracht, meeloopdagen, open dagen met vaders en moeders. Daarnaast wordt een project opgezet waarbij (oud-)leerlingen van de basisscholen in Den Haag Zuidwest, nieuwe overstappers coachen en begeleiden.
- *Inzet onderwijsprogramma Universiteit Leiden op school:* Een schoolloopbaan naar de universiteit is in 2030 voor de jongeren in Den Haag Zuidwest een vanzelfsprekende optie. Dit doen we door het leggen van een actieve verbinding tussen de basisscholen in Zuidwest en vo-scholen met veel leerlingen uit Zuidwest en de Universiteit Leiden. Een aanbod dat er

al ligt vanuit de universiteit (Wetenschapsknooppunt) is het ontwikkelen van een speciaal onderwijsprogramma voor leerlingen uit Zuidwest (bovenbouw po en onderbouw vo), waarin zij leren te denken vanuit hun eigen (gestimuleerde) interesses en nieuwsgierigheid. Omdat rolmodellen voor deze doelgroep van groot belang zijn, worden studenten ingezet. We laten ons inspireren door een soortgelijk project dat acht jaar geleden in Rotterdam van start is gegaan, met Pabo studenten en Bachelor/Master studenten. Dit onderwijsprogramma wordt aan het einde van het schooljaar afgerond met een bezoek aan de universiteit met jonge onderzoekers die kindercolleges verzorgen en wedstrijden waarin kinderen hun talent tonen.

Goede start en terugdringen voortijdige schooluitval

- *Ondersteuning in de wijk:* Gratis huiswerk- en stagebegeleiding, en examentraining krijgt gestalte in het welzijnswerk en bibliotheken. Hierin nemen we de best practices over van de inzet die vanuit het Sociaal Economisch Herstelfonds is gestart. Voor beide vmbo-scholen geldt dat ze een centrale rol in de wijk willen spelen. Het Roemer Visschercollege met Talentstart. Het Zuid-West College wil graag dat leerlingen een actieve rol in de wijk hebben. We vragen beide scholen met hun plannen te komen.
- *Beperken voortijdig schoolverlaten:* Nog te veel jongeren raken buiten beeld, verlaten school zonder startkwalificatie (diploma op mbo2/havo-niveau) en komen te laat in beeld bij instanties, waaronder de hulpverlening vanuit het vsv-casemanagement. Op dit moment schiet de verbinding tussen deze instanties nog vaak tekort. En in Zuidwest is de verleiding voor een stap richting criminaliteit te groot. Dit tij willen we keren. We versterken de samenwerking tussen de school, leerplicht en vsv-casemanagement, het schoolmaatschappelijk werk en het jongerenwerk, de jeugdzorg (en soms justitie). Voor jongeren met een hulpvraag is er drempelloze hulp in de buurt. Voor jongeren van 18 tot 27 jaar is het Jongerenpunt070 op de Leyweg de symbolische spin in het web: ze kunnen hier vrij binnenlopen en een beroep doen op alle mogelijke begeleiding op het gebied van opleiding en werk. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor de Techniek Campus van ROC Mondriaan aan de Tinwerf en de school voor Entree-opleidingen aan de Meppelweg (opening augustus 2022) met als actuele werktitel 'Leer- en ontwikkelhuis'.

Ouders aan zet

Gezamenlijk en per wijk ontwikkelen scholen een structurele aanpak voor verbetering van de ouderparticipatie. Dit betekent tenminste:

- Een 0-meting naar de samenwerking tussen ouders, kinderopvang en school in Den Haag Zuidwest. Dit moet een goed beeld opleveren van de wensen en mogelijkheden om de samenwerking te verbeteren.
- Invoering van de Rotterdamse 'gereedheidskist' die op Rotterdam Zuid ondersteunde bij het vergroten van deze samenwerking^[2].
- Ontwikkelen en versterken van de samenwerking binnen de wijk tussen scholen onderling. Waar mogelijk sluiten de Universiteit Leiden (ICLON) en Haagse Hogeschool vanuit hun expertise hierop aan. Deze samenwerking heeft naast het versterken ook als doel om

voortgang en mogelijkheden van de 'Zuidwest op z'n best'-aanpak en stedelijk (onderwijs)beleid te delen en regie op maat te ontwikkelen.

- Scholen en kinderopvang bieden taal- en opvoedondersteuning aan, dat de gemeente faciliteert^[8]. In het uitvoeringsprogramma van de Taalnota (zomer 2021 gereed) zijn specifiek voor Zuidwest pilots opgenomen om te experimenteren met een taalaanbod in combinatie met kinderopvang specifiek voor jonge ouders en taal voor jongvolwassenen die dreigen uit te vallen.
- *Leven Lang Ontwikkelen*: Aanvullend aan de versterking van de samenwerking tussen school en ouders zetten we vanuit het aanbod volwasseneneducatie verder in op de versterking van de ouder. Dit is belangrijk, omdat we weten dat de laaggeletterdheid in Den Haag Zuidwest ongeveer 40% bedraagt. Dit doen we bijvoorbeeld door te experimenteren met een aanbod van taal in combinatie met kinderopvang. En door de vanuit de Regiodeal al gestarte trajecten Talentstart en Honk door te ontwikkelen, die toeleiding naar de arbeidsmarkt als doel hebben. Aansluitend gaan we in gesprek met het ROC Mondriaan over de inzet van de nieuwe locatie op de Meppelweg (het Leer- en ontwikkelhuis) die op 1 augustus 2022 opent met de Entree-opleidingen. Het pand biedt straks praktijkruimten en daarmee uitstekende voorwaarden voor het trainen van vaardigheden op het gebied van horeca, zorg, dienstverlening, voertuigtechniek, bouw, retail, logistiek en groenvoorziening. Deze voorziening kan prima aansluiten bij activiteiten die het LLO (Leven Lang ontwikkelen) bevorderen, gericht op herstart op de arbeidsmarkt en ook via Schakeltrajecten Taal als basis voor participatie of emancipatie van de huidige buurtbewoners.
- In overeenstemming met de conclusies van het rapport Borstlap zal de komende jaren meer geïnvesteerd worden in scholing van de beroepsbevolking, in het bijzonder voor personen met maximaal een mbo-2 opleiding. In Zuidwest willen we werken aan een betere ontsluiting van het beschikbare aanbod en van alle financieringsmogelijkheden. Daartoe werken de Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheidsprojecten, het UWV en het beroepsonderwijs nauw samen, ook in toegankelijke en aantrekkelijke locaties voor de bewoners. Hierbij is oog voor de behoefte aan kinderopvang van werkende alleenstaande ouders.

Continuering lopende (Regiodeal) projecten (Quick wins)

- JINC: JINC zet zich in om kinderen uit een omgeving met veel sociaaleconomische achterstand een goede start op de arbeidsmarkt te geven en een opstap naar een succesvolle toekomst.
- Kinderopvang: De Kinderopvang Participatiedoelgroep (KOPgroep) helpt ouders met jonge kinderen uit de doelgroep in Zuidwest om mee te doen aan participatieprojecten door hen kosteloos of goedkoop kinderopvang aan te bieden.
- Pop-Up Buurtbibliotheek Moerwijk: In Moerwijk is al langere tijd behoefte aan een wijkbibliotheek: goed zichtbaar, lange openingstijden, een goede collectie en aansprekende activiteiten (* geen regiodeal project, wel mede mogelijk gemaakt met regiodealmiddelen).

4. Perspectief op werk

Ambitie: In Zuidwest is er voor iedereen perspectief op werk, ontwikkeling en zinvolle dagbesteding. Zuidwest is schuldenzorgenvrij.

In Den Haag Zuidwest is de inkomenspositie lager dan gemiddeld in Den Haag en veel mensen hebben een uitkering. Ieders wens is dat de inkomenspositie van bewoners verbetert door ze samen met het bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en andere partners aan werk te helpen. Bewoners die nog een te grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben, krijgen eerst een zinvolle dagbesteding, die zorgt voor participatie in de wijk, om de zoektocht naar geschikt werk te overbruggen. We willen dit bereiken door meer banen voor bewoners in en voor Zuidwest te creëren. We doen dit door ondernemerschap in de wijken te stimuleren, door de verbindingen met bedrijventerrein Zichtenburg Kerketuinen Dekkershoek, het Westland. Daarnaast onderzoeken we of we nog andere interessante economische gebieden kunnen versterken en daarbij de koppeling kunnen maken met bedrijven elders in Den Haag en in de regio. We nemen maatregelen om het aantal uitkeringen te verminderen, helpen iedereen met een schuld en zetten preventieve schuldhulpverlening centraal. Samenwerking tussen de onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven, gericht op wederzijds versterken en stimuleren, draagt daaraan bij. Dat kan alleen met een passende bereikbaarheid van onderwijs, werk en bedrijfslocaties. De woningbouwtransitie is een versneller, waaraan de ondernemers in de wijk kunnen bijdragen. En er ontstaat een bloeiende wijk economie, die als opleidingsmogelijkheid kan dienen. Daarnaast liggen er kansen op het gebied van logistiek, de zorg en de maakindustrie.

We willen het vestigingsklimaat voor ondernemers in Zuidwest versterken, om extra werkgelegenheid te creëren en om de arbeid in te zetten die nog niet benut wordt en te verbinden met banen of andere activiteiten. We zien voor Zuidwest baan- en ondernemerskansen in het versterken van de zorg-, maak-, bouw- en logistieke sector. We experimenteren met werk van waarde, voor mensen voor wie deelnemen aan de huidige economie een stap te ver is. Op deze manier kunnen ze toch deelnemen aan de maatschappij. Voor de jongeren en volwassenen die in de toekomst deelnemen aan het arbeidsproces, willen we samen met het mbo en hbo investeren in goede praktijkopleidingen, gericht op de inzet bij de Haagse ondernemers.

In Zuidwest wonen relatief veel mensen die van de bijstand afhankelijk zijn. We verwachten dat een groot deel van hen wil en kan werken. Soms is het werk op de korte of (midden) lange termijn haalbaar, soms heeft meedoen in de maatschappij de voorkeur. Onze inzet: mensen de kans geven om zich te ontwikkelen tot een niveau wat bij hen past en waar zij zich goed bij voelen. Voor degenen die op zoek zijn naar een baan, is opleiding en de beschikbaarheid van stages en/of werk nodig. In Zuidwest en daarbuiten. Want het is van belang dat ondernemers in Zuidwest hieraan een bijdrage kunnen en willen doen. Bestaande én nieuwe ondernemers. Zo ontstaat voor de bewoners in de bijstand perspectief om in het eigen levensonderhoud te voorzien en los kunnen komen van een uitkering. Voor degenen die niet aan het werk kunnen, maar zich wel willen inzetten voor de samenleving in de wijk en hun directere woon- en leefomgeving, willen we kansen creëren om hiermee aan de slag te kunnen gaan. Daarnaast zetten we in op het voorkomen van schulden en het schuldenzorgenvrij worden van de inwoners van Zuidwest. Armoede is meer dan een gebrek aan geld. Het is een gebrek aan perspectief en mogelijkheden. Armoede maakt dat mensen zich buitengesloten kunnen voelen en zorgt voor stress. Het aanpakken van armoede is niet alleen op te lossen door het aanvullen van tekorten, maar door bij te dragen aan het welzijn.

Doelen

Meer banen, minder uitkeringen, preventieve schuldhulpverlening en voor iedereen met een schuld een hulpverleningstraject en het verbeteren van de bestaanszekerheid. We streven naar kansengelijkheid voor de inwoners van Zuidwest. Dat betekent dat er voldoende betaalbare en passende ruimte is voor startende ondernemers, voor startups en kleinschalige bedrijvigheid. Daarbij zijn flexibele en alternatieve concepten in kantoren, bedrijfsruimten en woningen nodig. Werk moet optimaal aansluiten bij de mogelijkheden van de inwoners van Zuidwest.

Zinvolle dagbesteding

Afgelopen jaren zijn alle inwoners van Den Haag met een participatiewet uitkering gesproken vanuit het actieprogramma Werkoffensief +500. Meer dan 75% van de gesproken inwoners heeft een te grote afstand tot de arbeidsmarkt. Voor deze groep moeten we een zinvolle dagbesteding vinden die hen helpt met het makkelijker en beter participeren in de samenleving. Het doel om meer arbeidspotentieel aan te boren en te versterken begint met een zinvolle dagbesteding. Daar waar deze nog niet bestaat, moet deze worden gevonden. Het is goed om af te wisselen in verschillende vormen van dagbesteding. Denk aan het leren van de taal, verschillende vormen van werkgelegenheidstrajecten en onderwijs wat op termijn leidt tot (her)intreden op de arbeidsmarkt. Dit is niet voor iedereen in dezelfde mate weggelegd. Voor een deel leidt zinvolle dagbesteding tot dat ze zich nuttiger voelen. Er moet oog zijn voor het verbeteren en versterken van de bestaanszekerheid van de inwoners van Zuidwest. Armoede en schulden moeten we aanpakken en er moet perspectief aan de jongeren worden geboden die nu in Zuidwest wonen.

Concreet betekent dit doel:

- Meer inwoners participeren in de wijk.
- Meer inwoners spreken Nederlands.
- Meer inwoners met multiproblematiek worden in één keer goed geholpen.
- Meer jongeren stromen door naar een goede opleiding en/of baan.
- Minder mensen in de problematische schulden.
- Meer doorstroom van werk naar werk.

Versterken vestigingsklimaat / ondernemerschap

Het versterken van het vestigingsklimaat is het scharnier tussen het creëren van extra werkgelegenheid en het aanboren van arbeid die aanwezig is, maar niet actief is ingezet. Door het een beter vestigingsklimaat en het aantrekken van ondernemers ontstaat werkgelegenheid. Deze moet aansluiten bij de behoefte van de huidige inwoners van Zuidwest, maar zou ook kunnen aansluiten bij de kansen en behoeften van de toekomstige bewoners van Zuidwest.

Concreet betekent dit doel:

- Inzetten op meer werkgelegenheid in de groeisectoren.
- Nieuwe ondernemers naar Zuidwest halen.
- Via de huidige en mogelijk toekomstige sectordeals.

Extra werkgelegenheid creëren

De detailhandel, zorg en bouw zorgen op dit moment voor de meeste banen in Den Haag Zuidwest. Sectoren die veel banen genereren, zijn de maakindustrie, logistiek, zakelijke dienstverlening, onderwijs en overheid. Omdat de zakelijke dienstverlening en de overheid geen sectoren zijn die kenmerkend voor Den Haag Zuidwest (vergeleken met het Haagse gemiddelde zijn zij klein in Den

Haag Zuidwest), zetten we niet specifiek op deze sectoren in, maar op de eerdergenoemde. Groei van deze sectoren (de zorg, maak, bouw en logistiek) zet Zuidwest op de kaart en draagt bij aan het verbreden van de gehele Haagse economie. Tegelijkertijd hebben deze sectoren behoefte aan veel praktisch opgeleid personeel, dat goed aansluit bij het opleidingsprofiel in Zuidwest. Wij zien dit als kansrijke sectoren voor Zuidwest. Met de corporaties, bedrijven, politie en gemeente ontwikkelen we een plintenstrategie.

Concreet betekent dit doel: Meer mensen aan het werk via opleidingen, sectordeals en via werkgelegenheidstrajecten.

Maatregelen

De activiteiten hebben we ingedeeld op basis van hun bijdrage aan de drie gestelde doelen en op basis van hun aard. De mate waarin ze bijdragen aan de gestelde doelen staat erachter, met een cijfer 1, 2 of 3 dat refereert naar hun bijdrage aan: (1) Zinnvolle dagbesteding, (2) Extra werkgelegenheid en (3) Versterken vestigingsklimaat/ ondernemerschap.

De aard van de activiteit geeft aan of de activiteit een onderzoek betreft, de uitvoering van een concreet project of een innovatie:

- **Onderzoekslijn:** Wat zijn de feiten en cijfers in Zuidwest als het gaat over de financiële situatie, werkloosheid, bijstandsafhankelijkheid, participatiegraad, onderwijsniveau en hoe is de economische en werkgelegenheidssituatie in Zuidwest?
- **Uitvoeringslijn:** We hebben de gemeentelijke dienstverlening die we kunnen opschalen en/of uitbreiden om meer focus en aandacht te geven aan de mensen in Zuidwest. Het gaat over ondersteuning bij schulden, activering, re-integratie naar werk in combinatie met flankerende voorzieningen (kinderopvang, bewegen, etc).
- **Innovatielijn:** Wat missen we, wat kan anders, waar kunnen we experimenteren?

Vanuit de onderzoekslijn hebben we de volgende activiteiten voor ogen:

- We onderzoeken of en in hoeverre het Rotterdamse model van garantiebannen toepasbaar is voor Zuidwest.
- We onderzoeken hoe we meer werkgevers kunnen betrekken bij het aannemen van personeel, en welke opleidingen nodig zijn.
- We onderzoeken wat de kloof is tussen het aantal vacatures en het aantal mensen in de bijstand.
- We doen onderzoek naar het verband tussen de cijfers vanuit het perspectiefboekje Zuidwest onderling in plaats van naar het Haags gemiddelde.

Vanuit de uitvoeringslijst hebben we de volgende reeks aan activiteiten voor ogen (zie de relatie met doelen, aangegeven met cijfer achter naam maatregel/project).

- [Sohos / Doorbraakmethode \(1\)](#)

Sociaal Hospitaal regelt maatwerk voor de kwetsbaarste huishoudens die de hoogste maatschappelijke kosten met zich meebrengen. Maatwerk voor deze huishoudens gaat vaak gepaard met uitzonderingen op bureaucratische routines. Daarom moeten we onze maatwerkplannen goed uitleggen en onderbouwen. Veel inwoners worden door teveel hulpverleners geholpen. Landelijk gezien zijn er 100.000 huishoudens in Nederland die elk ieder jaar voor 100.000 euro aan hulp

krijgen, zonder dat ze daarmee goed geholpen zijn. 30% van de publieke financiën in het sociaal domein gaat naar 1% van de kwetsbaarste huishoudens. Geld is dus het probleem niet. Het is wat we ermee doen. Als we in staat zijn om deze mensen beter te helpen met minder geld door het bieden van maatwerk, zorgen we ervoor dat zij gelukkiger worden, meer mogelijkheden krijgen, maar helpt dat ook de toegankelijkheid van onze verzorgingsstaat voor iedereen te behouden.

- [Helpdesk geldzaken \(1\)](#)

Praten over geld is een lastig iets, zeker als er sprake is van armoede en schulden. Het wantrouwen van de overheid is groot en er heerst een groot stigma als het gaat om over schulden te praten. Veel inwoners van Zuidwest leven tot 130% van het bestaansminimum. Hierdoor zijn er weinig reserves en maken inwoners makkelijk schulden. Helpdesk Geldzaken van de gemeente Den Haag is een laagdrempelig initiatief waar inwoners vragen kunnen stellen over hun inkomsten en uitgaven. Zo kunnen we op een preventieve manier inzetten op het voorkomen van schulden.

- [Kinderopvang \(1\)](#)

We willen kinderopvang mogelijk maken voor de kinderen van ouders uit de participatiedoelgroep. Dit zal leiden tot een groei van de deelname aan onder andere taaleducatie in Zuidwest. De nadruk ligt op ouders uit de participatiedoelgroep waarvan de kinderen een VVE-indicatie hebben gekregen of waarvan de verwachting is dat zij deze krijgen. Zo kunnen we het taalprobleem sneller oplossen en kan een inwoner vanuit Zuidwest sneller participeren.

- [Maatschappelijk fit \(1\)](#)

Maatschappelijk fit is een pilot die erop gericht is om kandidaten te helpen om te gaan met hun belemmeringen, hen maatschappelijk te laten participeren en hen gedurende maximaal één jaar voor te bereiden op mogelijke stappen naar school of re-integratie via Den Haag Werkt. Er wordt gebruik gemaakt van bestaand participatie-, werkfit- en taalaanbod dat op basis van opgedane ervaringen, waar nodig wordt doorontwikkeld.

- [Impulsaanpak jongeren \(1\)](#)

De ambitie is dat alle jongeren een diploma halen en een baan vinden. Jongeren moeten perspectief hebben en kunnen werken aan hun toekomst. Om de kansen voor jongeren op het voltooien van hun opleiding en het vinden van een baan te vergroten, juist nu de coronacrisis dit voor een deel van de jongeren extra moeilijk maakt, zorgen we dat meer jongeren een stageplek, een leerwerkplek en werk kunnen vinden.

We schalen waar nodig op en verbeteren de aansluiting van de vraag met het bestaande aanbod. Dit doen we bijvoorbeeld door de inzet van jobhunters en matchmakers. Extra casemanagers arbeidsontwikkeling zijn nodig om doorloopsnelheid te regelen voor jongeren die in de caseload zitten. Verder gaan we met ROC Mondriaan na of er behoefte is aan meer kleinschalige maatwerkklassen in het mbo voor kwetsbare (BBL-)studenten die dreigen uit te vallen omdat ze tijdens de coronaperiode niet goed mee kunnen draaien of geen leerwerkplek vinden. We zetten extra LeerWerkmakelaars in. We verkennen de mogelijkheden voor stage-, werk- en werkervaringsplekken binnen de wijk waar de jongere woont. Hiervoor wordt nauw samengewerkt met het strategisch accountmanagement/de werkgeversbenadering binnen het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Ook onderzoeken we welke ondersteuning gediplomeerde studenten in het mbo en hbp bij hun eerste stappen op de arbeidsmarkt nodig hebben zodat zij zo snel mogelijk aan werk komen en blijven. We brengen de stages en leerwerkplekken extra onder de aandacht bij onze leveranciers, in het kader van Social Return On Investment (SROI). Tot slot stellen we een klein maatwerkbudget in om jongeren in bepaalde gevallen net dat beetje extra op weg te helpen naar werk of school.

- Jongeren Perspectief Fonds (1)

Jongeren Perspectief Fonds biedt een innovatie aanpak voor jongeren van 18 tot en met 27 jaar die door schulden belemmerd worden in hun maatschappelijke ontwikkeling. Niet de schuld, maar het toekomstperspectief van de jongeren staat centraal. De uitgangspunten van het Jongeren Perspectief fonds zijn:

- Snel schulden(zorg)vrij, zodat er ruimte ontstaat om aan jezelf te werken.
- Tweejarig begeleidingstraject met een op maat samengesteld perspectiefplan.
- Integrale aanpak op verschillende leefgebieden met een persoonlijke trajectbegeleider.
- Kwijtschelding van de schuld voor een maatschappelijke tegenprestatie (opleiding, stage).
- Financiering van dit maatschappelijke probleem met publiek-private samenwerking.

- Individuele Plaatsing en Steun (1,2)

Individuele Plaatsing en Steun (IPS) is dé methode om mensen met een ernstige psychische aandoening te helpen bij het verkrijgen en behouden van betaald werk. IPS werkt voor hen beter dan andere re-integratiemethoden.

Mensen met een ernstige psychische aandoening die behandeling en/of begeleiding krijgen en aan het werk willen, kunnen begeleiding krijgen met de IPS-methode. Een IPS-trajectbegeleider helpt met werk zoeken, vinden en behouden. Ook mensen die op het werk problemen hebben vanwege hun psychische aandoening, kunnen gebruikmaken van een IPS-traject om hun werk te behouden.

Werk hebben helpt mensen met een psychische aandoening bij hun herstel. Werk brengt inkomen en financiële zelfstandigheid, sociale contacten, voldoening, persoonlijke waardering en nieuwe ervaringen met zich mee. Het kan een belangrijke ondersteuning betekenen van de eigenwaarde, structuur en routine in het dagelijks leven.

- Campus Ontwikkeling (1,2)

Samenwerking tussen het onderwijs en de (plaatselijke) bedrijven wordt aangemoedigd voor talentontwikkeling en een betere aansluiting van de opleidingen op de arbeidsmarkt. We onderzoeken de mogelijkheid van een mbo-campus als aanjager voor innovatie-ecosystemen en economische ontwikkeling. Het gaat om accommodatie van nieuwe verbindingen tussen onderwijsinstelling en bedrijfsleven om drempels tussen opleidingen, vaardighedenontwikkeling en behoeften van bedrijven in enkele specifieke sectoren weg te nemen. Potentiële hotspots zijn: Sportcampus Zuiderpark (zorg/gezondheid), ZKD en Leyweg-centraal (Maak/Bouw).

- Jongerenpunt070 (1,2)

Vragen over de toekomst? Verder leren of graag aan het werk? Advies nodig? Jongerenpunt070 helpt jongeren van 18 tot 27 jaar gratis verder. Jongerenpunt070 geeft informatie over leren en werken. En helpt bij het oplossen van problemen, zoals schulden. Soms is het fijn om met iemand over de toekomst te praten. Bij Jongerenpunt070 zijn er vaste contactpersonen waarmee alles bespreekbaar is. Zij luisteren en geven advies voor de eerste stappen naar een ideale toekomst. Gratis en vertrouwelijk.

- STiP-banen (2)

De STiP-baan is bedoeld voor mensen met een lage loonwaarde (doelgroep banenafpraak) die door individuele factoren, zoals leeftijd, opleidingsniveau, laaggeletterdheid of bijvoorbeeld werkloosheidsduur, een zeer grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben. De STiP-baan is een baan, maar ook een re-integratie instrument (eigenlijk is het een werkfit-, een werkontwikkeltraject en baan in één). Het doel is om tijdens het STiP-traject het ontwikkelperspectief van de STiP-werknemer

en daarmee de kans op duurzaam werk te vergroten. De tijdelijke baan (minimaal 28 uur in de week) is een middel om via werkervaring, aangevuld met scholing en begeleiding, door te stromen naar een reguliere baan. Het unieke aan de regeling is dat arbeidsbeperkten in samenwerking met de stad een baan krijgen op de reguliere arbeidsmarkt en loon ontvangen. Het is een wisselwerking tussen gemeenten, sportverenigingen, cultuurinstellingen, onderwijs, marktpartijen en sociaal ondernemers.

- [Werkfit \(2,3\)](#)

Werkfittrajecten zijn bedoeld als voorportaal voor de werkontwikkeltrajecten, stages, STiP-banen, of regulier werk (inclusief beschut werk en banenafsprake). Bij het werkfit maken van mensen gaat het om het ontwikkelen van werknemersvaardigheden, stabiliteit creëren op verschillende leefgebieden, vitaliteit bevorderen en persoonlijke ontwikkeling.

- [Werkontwikkeltraject \(2,3\)](#)

Een werkontwikkeltraject is een traject waarbij de kandidaat met behoud van uitkering (max. drie tot zes maanden) aan de slag gaat bij een reguliere werkgever, waarbij sprake is van uitzicht op een betaalde baan. Tijdens dit traject wordt gewerkt aan werknemers- en vakvaardigheden. Tijdens deze trajecten kunnen ze deelcertificaten behalen.

- [Bedrijvenverzamelgebouwen Twickelstraat en Ruimzicht \(2,3\)](#)

Om meer economische activiteit in de wijken mogelijk te maken investeren we in het geschikt maken van meer panden voor kleinschalige bedrijvigheid. Denk aan de transformatie van het voormalige schoolgebouw in de Twickelstraat en uitbreiding van de hoeveelheid bedrijfsruimte in het complex Ruimzicht. Daarnaast hebben we nog enkele bestaande complexen en mogelijke plekken op het oog om meer kleinschalige bedrijfsruimte te realiseren voor een sterkere wijk economie. Hiervoor werken we met woningcorporaties en andere private eigenaren samen.

- [Aanpak Leyweg \(2,3\)](#)

Voor de aanpak van winkelcentrum Leyweg zetten we in op samenwerking met en tussen eigenaren om de brancheringmix en de verblijfskwaliteit te verbeteren en het winkelgebied compacter te maken. Daarnaast wordt gezocht naar aanvullende publieksfuncties (leisure, cultuur, zorg, sport, wijkgerichte bedrijvigheid en onderwijs) die de functiemix verbreden en daarmee de aantrekkingskracht van het gebied vergroten. Met name voor het gebied ten noorden van de Hengelolaan is een aanvullende publieksfunctie wenselijk. We zoeken naar middelen om de openbare ruimte een kwaliteitsimpuls te geven.

- [TechConnect \(2,3\)](#)

Het concept TechConnect heeft zich bewezen in Amsterdam en wordt nu ook opgezet in Utrecht en Rotterdam. TechConnect activeerde in vier jaar met meerdere initiatieven 50.000 mensen uit ondervertegenwoordigde groepen naar technologie & IT. TechConnect is een initiatief van Amsterdam Economic Board, Booking.com, Rabobank, TomTom en CA-ICT. Tientallen bedrijven, onderwijsinstellingen, overheidsorganisaties uit de Amsterdamse regio doen eraan mee. De betrokkenen zetten zich in voor meer diversiteit in de sector en het creëren van een inclusieve arbeidsmarkt van tech-banen in de regio. De aanpak van TechConnect is laagdrempelig. Het idee achter deze initiatieven is het bevorderen van onderlinge communicatie: kijk anders naar talent en laat talent anders naar zichzelf kijken. Een van de bouwstenen van TechConnect is Techgrounds. Dit is de IT-opleider die lokaal talent scout en opleidt. Het businessmodel is gebaseerd op de waarde van scouting en de opleiding van een junior IT-talent voor de werkgever. We starten TechConnect in Zuidwest omdat deze aanpak meerwaarde heeft en mogelijkheden om op te schalen.

- [Kwartiermaker Zorg \(2,3\)](#)

De zorg en gezondheid biedt veel mogelijkheden voor werk in de (wijk)zorg. Zuidwest is bij uitstek een gebied waar zowel arbeidspotentieel is, als een grote vraag naar (wijk)zorg. De kwartiermaker gaat in afstemming met de zorginstellingen de economische mogelijkheden van innovaties - die bijdragen aan werkgelegenheid en aan kwaliteit en toegankelijkheid van de wijkzorg - verkennen en benutten. Tot eind 2022 bouwen we aan een praktijkgericht netwerk.

- [ZorgConnect \(2,3\)](#)

We onderzoeken op korte termijn hoe we, op basis van de aanpak TechConnect, ook in de lokale zorgmarkt vraag en aanbod efficiënt bij elkaar krijgen. Gemeente, bedrijfsleven en onderwijsinstellingen werken hierin samen. Er is veel zorg in Zuidwest nodig en er is sprake van personeelstekorten. Door praktijkgerichte, lokale samenwerking verwachten we een deel van de mismatch te kunnen wegwerken; we leiden inwoners van Zuidwest op (voorzien van de juiste vaardigheden) voor specifieke zorgbanen in de eigen wijk. Deze aanpak is goed op te schalen.

- [Gebiedspaspoort ZKD \(2,3\)](#)

Bedrijventerrein ZKD vervult vooral de rol als plek om te werken en te ondernemen in Den Haag. Binnen bedrijventerrein ZKD zal tenminste 40.000 vierkante meter meer bedrijfsruimte worden gerealiseerd de komende tien jaar. ZKD is nu volledig bebouwd, dus moet er weer ruimte komen door sloop/nieuwbouw van de huidige gebouwen en door te stapelen, bijvoorbeeld bedrijfsverzamelgebouwen in twee of drie lagen, eventueel met een programma daarboven. Om dit met marktpartijen op te pakken, stellen we een gebiedspaspoort op. We zijn zeer terughoudend met het toevoegen van andere functies. Wel wordt bij de verduurzaming van ZKD en de ontwikkeling van Zuidwest gekeken waar functiemenging mogelijk is om de aansluiting en overgang tussen woon- en werkmilieu te verbeteren. Binnen bedrijventerrein ZKD zullen ook andere soorten bedrijven en bedrijfsruimten komen, zoals ruimte voor de groeiende maak-, bouw- en logistieke sectoren en meer kleinschaligheid. We investeren in het opbouwen van een netwerk voor de (circulaire) maakindustrie, zorginnovatie en bouwsector. ZKD wil zich inzetten voor werklandschappen van de toekomst. De focus ligt hierbij op klimaatadaptatie (vergroenen).

- [Startup in Residence Jan Luykenlaan / Aanpak voormalige winkelstrips \(3\)](#)

We onderzoeken de mogelijkheid om samen met de woningcorporaties tot een integrale aanpak te komen waarmee de voormalige winkelstrips in Zuidwest weer krachtige plekken worden waar de wijk economie van Zuidwest kan groeien en bloeien.

- [Kwartiermaker Maakindustrie \(3\)](#)

Met een kwartiermaker zetten we in op het verkennen en benutten van de kansen van het versterken van maakindustrie in Zuidwest. Deze industrie kan een goede match zijn met het soort werk dat bewoners zoeken in Zuidwest. Er wordt hierbij ook aansluiting gezocht bij onderwijsinstellingen. Ook kan de maakindustrie de wijk economie versterken en de levendigheid van Zuidwest vergroten.

- [Ondernemershub Pand Zuidwest \(3\)](#)

Dit is het vervolg op Pand Zuidwest. Met dit initiatief groeit pand Zuidwest uit tot de centrale hub voor ondernemerschap in Zuidwest, door ook in te zetten op advies, onderwijs en ondersteuning aan ondernemers in heel Zuidwest. Onderdeel van het plan is het toewerken naar een haalbare business case eind 2022, waarmee Pand Zuidwest een permanent karakter krijgt en dus voor lange tijd de centrale plek voor lokaal ondernemerschap in Zuidwest wordt.

Continuering lopende (Regiodeal) projecten (Quick wins)

- Instapeconomie: Inwoners, (sociale & commerciële) ondernemers en gemeente werken samen om mensen die nu niet werken, maar dat wel willen (en kunnen), te koppelen aan een markt voor producten en diensten die nu niet worden geleverd.
- Bedrijfscontactfunctionaris: Voor het stimuleren van het ondernemerschap is sinds eind 2019 een bedrijfscontactfunctionaris in Zuidwest aan het werk. Dagelijks staat hij in contact met ondernemers. Deze functionaris bezoekt ondernemers en bespreekt wat ze nodig hebben om te kunnen ondernemen en om te groeien.
- Wijkleerbedrijf: het Wijkleerbedrijf is een fysieke, toegankelijke plek in de wijk, waar jongeren en volwassenen met afstand tot de arbeidsmarkt, niet-geïndiceerde zorg- en ondersteuningsvragen van wijkbewoners vervullen en andere activiteiten en klussen uitvoeren voor wijk en wijkbewoners.
- Pand Zuidwest: Pand Zuidwest is een nieuw concept voor kleinschalige ondernemers uit Zuidwest. Het concept biedt ondernemers bedrijfsruimte zonder kosten en een stimulerende omgeving om een bedrijfje op te starten en te laten groeien.
- Samenwerken Twickelstraat: In Moerwijk-Oost staat een oud schoolgebouw dat eigendom is van de gemeente Den Haag. Plannen voor herontwikkeling van een van de gebouwdelen tot een verzamelgebouw met 1.350 m² bedrijfsruimte zijn in een afrondende fase.
- Inzicht (locatie Ruimzicht): In het kader van de gebiedsontwikkeling Dreven, Gaarden en Zichten wordt met Staedion onderzocht of twee bestaande bedrijvenstrips in De Zichten kunnen worden getransformeerd tot een modern hart voor de buurt met een bedrijfsverzamelcomplex voor kleinschalige, lokale bedrijvigheid.

5. Fijn wonen in Zuidwest

Ambitie: In 2040 ervaren de bewoners Den Haag Zuidwest als een veilige en aantrekkelijke woon- en leefomgeving, die duurzaam, groen, gezond en goed bereikbaar is

De opgave om met 10.000 woningen te verdichten (bebouwd) in Zuidwest is gekoppeld aan het ruimtegebruik groen/openbare ruimte (onbebouwd) en mobiliteit (bijv. Inzetten op duurzame vervoerswijzen zoals, lopen, fietsen en openbaar vervoer) bij een toename aan bewoners. De ruimtelijke en programmatische verankering leggen we vast in de Structuurvisie 2040. Bijvoorbeeld in de kansenkaart waar verdicht kan worden en voorzieningen kunnen worden toegevoegd en in het ruimtelijk raamwerk de principes van de kwaliteitsverbetering van de openbare ruimte.

Doelen

Meer woningen, gevarieerd, duurzaam, aantrekkelijk, levensloopbestendig en voor een gevarieerde bevolking

Dit is het doel dat wij voor de inwoners van Zuidwest en het stadsdeel zien. Een uitgebreidere, gedifferentieerdere, duurzamere, aantrekkelijkere en levensloopbestendigere woningvoorraad voor een gevarieerd samengestelde bevolking; voor blijvers, stijgers en nieuwkomers. De basis van de woningvoorraad moet op orde zijn. De buitenzijde van woningen zijn goed onderhouden (door renovatie of door sloop/nieuwbouw). In de binnenzijde zijn woningen gezond en veilig (vocht- en schimmel, loden leidingen, rookmelders, geisers, etc.). Daarnaast moeten VvE's actief zijn en sparen voor onderhoud. Woningen worden volgens het Stedelijk Energieplan en de Wijkenergieplannen transitieklaar gemaakt, dat wil zeggen: klaar gemaakt om in de toekomst aangesloten te worden op de meest voor de hand liggende alternatieve warmteoplossing. Dat gebeurt in de bestaande voorraad voornamelijk door middel van isolatie en gasloos koken. Van het gas af waar het mogelijk is en daar waar het voor de hand ligt. De impact van de wonen en leefomgeving doelen op en de verbetering van de leefbaarheid en de veiligheid gaan we nader onderzoeken. Er moet meer ruimte komen voor bijzondere woonvormen en woningen voor bepaalde doelgroepen, zoals onderwijzers en studenten.

De doelstellingen betreffen kwaliteit en kwantiteit van de woningvoorraad en een passend woningaanbod in relatie tot de woonwensenbehoefte van de huidige en de toekomstige bewoners: Hoe binden we de huidige bewoners aan Zuidwest om er te blijven wonen en hoe verleiden we de toekomstige bewoners om in Zuidwest te komen wonen? Door het creëren van een veilige en aantrekkelijke woon- en leefomgeving, die duurzaam, groen, gezond en goed bereikbaar is, moet dat lukken. Dat betekent perspectief bieden voor de huidige bewoners dat ze op termijn een betere, duurzamere, passendere woning kunnen huren of kopen in Zuidwest. Dat betekent voor de nieuwe bewoners dat de groene woonomgeving onderscheidend is en dat ze een passende woning en passende voorzieningen in de buurt hebben. Passend in de zin van passend bij hun behoeften.

Openbare ruimte waar mensen zich thuis voelen

Ons doel is dat de buurten van Zuidwest hun groene karakter behouden met een betere verblijfs- en gebruikskwaliteit van het groen en dat de openbare ruimte duurzaam, gezond, veilig en klimaatbestendig. Ook het inpassen van de energietransitie, door aanleg van warmtenetten, moet een plek krijgen. De opgave is de grote groenstructuren en ecologische verbindingen te versterken en robuuster te maken. De openbare ruimte moet gezonder en aantrekkelijker worden om te

verblijven, te sporten en te bewegen, kortom aantrekkelijker voor de voetganger en fietser. Dit betekent dat verbindingen tussen wijken en grote groenstructuren voor de voetganger en fietsers verbeterd moeten worden. De winkelcentra, buurtparken, pleinen verbinden we met aantrekkelijke informele routes. De openbare ruimte rondom woningen wordt toegankelijker en meer toegeëigend door de bewoners. De collectieve binnentuinen sluiten logischer aan op de woningen en er moeten weer aantrekkelijk en toegankelijk worden voor de bewoners rondom de collectieve binnentuin.

Duurzame mobiliteit

In 2040 heeft Zuidwest betere OV-, loop- en fietsverbindingen. De mobiliteitstransitie moet bijdragen aan de brede opgaven in Zuidwest zoals woningbouw, leefbaarheid en het vergroten van kansen in de maatschappij. Daarbij zetten we in op een duurzaam mobiliteitssysteem dat past bij de mobiliteitsvoorkeuren van zowel de bestaande als toekomstige bewoners. De volgorde van het STOMP-principe is leidend (stappen, trappen, OV, MaaS, privéauto). (MaaS = Mobility as a Service, dat wil zeggen: gebruik maken van verschillende soorten vervoer afhankelijk van de behoefte, zonder eigenaarschap). Het ov-netwerk wordt versterkt met de schaa sprong OV, om het gebruik van het OV meer vanzelfsprekend te laten zijn in het dagelijkse leven. Deze vanzelfsprekendheid moet ook voor de fiets gaan gelden. Door bijvoorbeeld aandacht te besteden aan goed toegankelijke bergingen voor de fiets en het realiseren van meer fietsparkeerplaatsen bij woningen en voorzieningen. Gelijktijdig moeten infrastructurele aanpassingen worden gedaan om de auto minder prominent aanwezig te laten zijn. De veelheid aan ontsluitingswegen in Zuidwest wordt teruggebracht tot de meest noodzakelijke, overige wegen worden 30 km/uur. Het beheersen van de parkeerdruk in de openbare ruimte is de kernopgave bij een intensieve verdichting. Het nieuwe parkeerbeleid is in 2021 vastgesteld en het invoeren van een parkeerregime is noodzakelijk. Daarnaast is het noodzakelijk dat er een schaa sprong OV wordt gerealiseerd, o.a. door de Zuidwestland corridor en de tangent van Rijswijk richting Kijkduin te onderzoeken, zodat Zuidwest beter verbonden zal worden met stad en regio.

Maatregelen

Meer woningen, gevarieerd, duurzaam, aantrekkelijk, levensloopbestendig en voor een gevarieerde bevolking

- In 2040 zijn er 6.500 woningen gesloopt en nieuw gebouwd en er zijn netto 10.000 woningen toegevoegd (kan ook door transformatie) en 8.500 woningen gerenoveerd; een kwalitatieve verbetering van 25.000 (inclusief de netto toevoeging van 10.000) woningen in Zuidwest.
- De sociale huurwoningen die gesloopt worden, worden 100% nieuw gebouwd in de sociale huur. Deze corporatiewoningen worden via passend toewijzen (huishoudenssamenstelling en inkomen) toegewezen. Er is een terugkeergarantie voor de huidige bewoners. 70% van de sociale huurwoningen wordt gebouwd met een huur tot de tweede huurtoeslaggrens.
- 70% van de toegevoegde woningen moeten aanvullend zijn ten opzichte van de bestaande woningen in de buurt vanwege de balans in sociale- en markt woningen. De huidige woonagenda 2020-2023 stelt als eis: 30% sociale huur, 20% middel dure huur en de wens tot 20% betaalbare koop, waarvan 10% bestemd voor bijzondere woonvormen.
- Er is aanbod van minimaal 20% betaalbare koopwoningen (onder de NHG-grens) voor starters in nieuwbouwprojecten.

- Bijzondere woonvormen 10% van de 20% betaalbare koopwoningen zijn bijzondere woonvormen (Woonagenda 2020-2023). Dat is bij een jaarlijkse nieuwbouwproductie van 500 woningen minimaal tien woningen per jaar. Deze ambitie wordt hoger.
- Na drie jaar jaarlijks sloop/vervangende nieuwbouw van 500 woningen, toevoegen van 500 woningen en renoveren van 425 woningen per jaar. Doorlooptijd gedurende twintig jaar.
- Na drie jaar gaan jaarlijks 500 bestaande woningen per jaar van het gas af en alle nieuwbouw wordt aangesloten op duurzame warmtebronnen.
- Gebouwen voldoen aan het puntensysteem natuur inclusief bouwen en duurzaamheidseisen.
- We transformeren bestaand gemeentelijk vastgoed naar wonen via het pandenboek CVDH, de strategie lijst. Voorbeelden zijn de scholen (Genemuidenstraat) en de kerken (Midden in Kloosterburen).
- Woonwensen van de nieuwe bewoners maken we inzichtelijk door met partners (corporaties en bouwbedrijven) gezamenlijk aan woonmilieus te werken. Woonwensen van de huidige bewoners krijgen we inzichtelijk via de corporaties, zodat een passend woningaanbod kan worden gerealiseerd.
- We wijzen minimaal vijf woningen per corporatie (totaal vijftien woningen) per jaar toe aan de sleutelberoepen; onderwijzers, verplegers en politieagenten. Vanuit het perspectief voor de jeugd straten we voor woningen voor docenten die lesgeven aan scholen in Zuidwest
- Tijdelijkheid Zuidwest: het benutten van (tijdelijk) ruimte voor (re)vitalisatie van wijken, buurten en gemeenschappen en kwaliteit woonomgeving in Den Haag (Zuidwest). Resultaat: drie etalageprojecten en een visie. Co-creatie en eigenaarschap dragen bij aan het doel om sociale cohesie te bereiken.

Systemaanpassingen

Betreft wet- en regelgeving; woonruimteverdeling en woonruimtetoewijzing, huisvestingsverordening, parkeeroplossingen.

- Voor bestaande bewoners, waarvan de woningen gesloopt worden, wordt herhuisvesting en terugkeergarantie geregeld. Daarbij wordt actief ingezet op het realiseren van de voorkeur om samen met andere bewoners terug te keren als burens in een nieuwbouwcomplex. We zoeken uit wat hiervoor nodig is om dat in de praktijk mogelijk te maken. Het heeft ook een relatie met urgentieverklaring en percentage direct toewijzen bij de corporaties.
- Leegstandsvergunning en tijdelijke verhuur kijken wat de mogelijkheden zijn in een pilot met Staedion en gemeente in relatie tot herhuisvesting, tijdelijkheid en placemaking.
- Het afnemen van sociale parkeerplaatsen door een corporatie in een collectieve gebouwde parkeervoorziening. Om te voorkomen dat er parkeersegregatie ontstaat namelijk alle sociale huurders parkeren op straat. Formeel mogen de corporaties de parkeerplaats niet koppelen aan het sociale huurcontract van de woning. Wat is ervoor nodig om dat wel te realiseren? En hoe is dat juridisch afdwingbaar?

Doelgroepenbeleid

- Taakstellingen voor het huisvesten van diverse doelgroepen ligt nu gemeentelijk vast in de prestatieafspraken met de corporaties. Dit betreft de diverse doelgroepen; statushouders, studenten, arbeidsmigranten, woonwagengedwongen en zorgdoelgroepen bezien in relatie tot de huisvesting van deze doelgroepen in de kwetsbare wijken. Het beleid richt zich op spreiding over de stad/stadsdelen.
- Voor de nieuwe woonmilieus sluiten we aan bij diverse leefstijlen (Motivaction, Whooz).

Structuurvisie

- Niet alleen worden er nieuwe woningen gebouwd, er is ook de behoefte aan nieuwe voorzieningen. De inventarisatie daarvan staat opgenomen in bijgevoegde tabel:

VOORZIENINGEN	TYPE VOORZIENING	OPGAVE (TOT 2040)	BVO m2		COMBINATIEWINST
			Binnen	Buiten	
Voedingsgebied Stadsdeel					
 Onderwijs	Voortgezet Onderwijs Inclusief internationaal & speciaal onderwijs	1 havo/ vwo school (vanaf 2030) 1 VO school (invulling afhankelijk van behoefte)	11820	1000	Zie opmerking sporthal
 Kunst en cultuur	Cultuuranker	1 cultuuranker (satelliet van Dakota)	600		
	Muziekkoepels	1 per wijk		400	Inrichting in openbare ruimte
 Sport	Religie		4000		
	Zwembad			60000	sportkantines: multifunctionele buurtcentra waar welzijn, sport en mogelijk onderwijs samenkomen
	Buitensport	Revitalisering Escamp 1 en 2 en Zuiderpark. Onderzoek mogelijkheden gebied rond Uithof			
 Sport	Speelvelddjes			10000	
	Sport in de openbare ruimte				
 Economie	(kleinschalige) Bedrijvigheid		25000		Broedplaatsen en ateliers, Campusontwikkeling Zuidwest: Bouw, Maak en Zorg
Voedingsgebied Stedelijk					
 Onderwijs	Vervolg Onderwijs	MBO-campus	7400		Campusontwikkeling Zuidwest: Bouw, Maak en Zorg
		HBO	?		?
 Welzijn	Hulp bij armoede en richting werk		30		
	Verslavingszorg		120		
	Begeleid wonen, vervangend tehuis en noodopvang		2000		
 Kunst en cultuur	Museum (satelliet)		1600		Cultuuranker
	Broedplaatsen en ateliers		1800		Kleinschalige bedrijvigheid
 Economie	Kantoren		1800		Kantoren bij station Moerwijk?
	Bedrijfsruimte		40000		
TOTAAL	BVO m2		117820	141700	

Openbare ruimte waar mensen zich thuis voelen

- Voor groen en voorzieningen is het uitgangspunt om vierkante meters toe te voegen op basis van Haagse Referentienormen maatschappelijke voorzieningen (RIS307513). Vierkante meters zeggen niets over de kwaliteit van het groen en de voorzieningen. Een goede balans tussen kwantiteit en kwaliteit is een speerpunt in onze aanpak. De verdichting in Zuidwest moet niet ten koste gaan van de hoeveelheid groen. Dit wordt in de Structuurvisie 2040 nader uitgewerkt.
- Het vergroten van de kwaliteit van binnentuinen in co-creatie met andere partners: Er is samen met de corporaties een place-making - pilot gestart in oktober 2021. Er is meer nodig dan place-making. Er dient ook een structuur opgezet te worden om bewoners betrokken te houden. En "kwaliteit" nader gespecificeerd moet worden: ruimtelijke kwaliteit, gebruikskwaliteit, klimaateffecten en dergelijke. We gaan tevens in gesprek gaan over ander

corporatiegroen. Dat moet ook een bijdrage gaan leveren aan de groenstructuur op buurt- en wijkniveau.

- Invulling geven aan een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, te ontmoeten en zo ook leidt tot een betere gezondheid. Hier hoort een programma aan te hangen dat in beeld brengt welke behoefte voor bewegen en ontmoeten er is. Tevens dienen bewegen, ontmoeten en gezondheid in beeld gebracht te worden en moet er doorlopende monitoring zijn; om de effecten te meten en om eventueel bij te kunnen sturen.

Duurzame mobiliteit

- We zorgen voor goed toegankelijke fietsenbergingen bij de woningen om het fietsgebruik te stimuleren. Dit doen we zowel bij nieuwbouw (in pandig) als bij bestaande (maaiveld) woningen.
- De benodigde parkeerplaatsen voor auto's worden bij nieuwbouw op eigen terrein opgelost. Dit doen we om de leefbaarheid op straat te vergroten. Door het beperken van het aantal parkeerplaatsen op openbare straat ontstaat er meer ruimte voor bijvoorbeeld groen, spelen en ontmoeten. Het invoeren van een parkeerregime is hiervoor noodzakelijk.
- In Den Haag Zuidwest wordt al veel gelopen, dit willen we graag zo houden. Door in te zetten op betere looproutes naar voorzieningen zoals winkels, scholen, sport en OV-haltes willen we dit stimuleren. Ook investeren we in recreatieve looproutes voor een 'blokje om'.
- Door de schaa sprong OV verbeteren we het openbaar vervoer in Zuidwest. We kijken naar het verlengen van lijn 4 (Zuidwestland corridor) en naar het toevoegen van extra buslijnen. Ook krijgen we meer tophaltes (zoals halte Leyweg van tram 9 en 16) en verbeteren we de routes naar de haltes.

Continuering lopende (Regiodeal) projecten (Quick wins)

- Aanpak Moerwijk-West: Vestia heeft het initiatief genomen om de neerwaartse spiraal in de leefsituaties in Moerwijk-West te doorbreken door complex-renovaties (753 woningen) te combineren met sociale interventies vooraf.
- Pimp Zuidwest: Dit project is een voortzetting en uitbreiding van het project Pimp-je-Portiek. Samen met woningcorporaties, onderwijsinstellingen en aannemers worden leerwerktrajecten gecreëerd, bij voorkeur met kandidaten uit Zuidwest, waar bewoners zowel fysiek als sociaal baat bij hebben.
- Skills in de stad: Skills in de stad is een concept wonen-werken-leren-begeleiden voor (economisch) dak- en thuislozen. Het is met name gericht op kwetsbare jongeren, zoals voortijdig schoolverlaters. Het project voorziet in wonen, werk en leren op één locatie, aangevuld met begeleiding vanuit de gemeente.
- Bovenstaande maatregelen zijn niet opgenomen in ex ante berekening. Deze ging uit van enkel woningen en was exclusief onderdeel Bereikbaarheid & Mobiliteit. Nadere uitwerking business case is noodzakelijk.

6. Veilig en schoon!

Ambitie: Zuidwest is in 2040 veiliger en leefbaarder dan in 2019 en bewoners en ondernemers voelen zich veiliger

Dit strategische doel omvat zowel de objectieve veiligheid als de subjectieve (ervaren) veiligheid. Hierbij gaat het dus ook om hoe veilig bewoners en ondernemers van Den Haag Zuidwest zich voelen. Er is een relatie aanwezig tussen deze twee vormen van veiligheid, al is er geen rechtstreeks verband. Verschillende factoren beïnvloeden of een daling in objectieve veiligheid ook gepaard gaat met een verbetering van het veiligheidsgevoel.

Op verschillende vlakken gaat het niet goed om met de (ervaren) veiligheid en daardoor leefbaarheid in Zuidwest. Zo komen gevallen van jeugdcriminaliteit, ondermijnende criminaliteit en zware criminaliteit bovengemiddeld veel voor. Normvervaging onder sommige bewoners maakt dat gevallen van criminaliteit en overlast genormaliseerd zijn. Het verkrijgen van (drugs)geld en status via criminele activiteiten vindt mede zijn oorsprong in deze normvervaging. De jeugd vraagt hierbij in het bijzonder onze aandacht. Zij lopen zowel risico om deel uit te gaan maken van het criminele circuit maar ook om slachtoffer te worden van criminaliteit. Ook andere bewoners zijn bang om slachtoffer te worden van criminaliteit en hun kinderen mogen 's avonds niet meer in bepaalde delen van de buurt komen.

Om deze problematiek aan te pakken hebben we twee sporen benoemd.

Het eerste spoor is de **preventieve** aanpak. Die aanpak wordt in dit stuk centraal gepositioneerd. Het bieden van perspectief voor jongeren en hun omgeving zal hier een belangrijk onderdeel van zijn. Binnen dit spoor is de behoefte aan cross-overs ook het sterkst. Via dit preventieve spoor wordt de voedingsbodem van verschillende vormen van criminaliteit en overlast aangepakt en worden jongeren en bewoners weerbaarder gemaakt tegen (deelname aan) criminaliteit. De focus op preventie biedt weer perspectief voor jeugd, gezinnen en bewoners van Zuidwest. Doordat de betrokkenheid bij criminaliteit en overlast minder waarschijnlijk wordt, wordt heel Zuidwest leefbaarder en kunnen bewoners veilig gebruik maken van de openbare ruimte en voorzieningen. Uiteraard laat de aanpak van veiligheid en openbare orde zich niet (helemaal) vangen in een aanpak die gestoeld is op het bieden van perspectief. Andere thema's, zoals overlast door personen met verward gedrag, staan los van het bieden van perspectief. Ook hier is een preventieve insteek denkbaar, door kritisch te kijken naar het plaatsingsbeleid en buurten weerbaarder te maken wanneer overlast plaatsvindt. Ook deze aspecten krijgen een plek binnen de aanpak van Zuidwest. Daarbij geldt dat een zichtbare en betrouwbare overheid ook kan bijdragen aan de leefbaarheid en veiligheid van Den Haag Zuidwest en aan normherstel.

Het tweede spoor richt zich op **repressie**. Dit repressieve spoor is nodig om de harde kern van jeugdcriminaliteit en ondermijnende criminaliteit aan te pakken maar ook normherstel te bewerkstelligen. Het is de stok achter de deur bij de preventieve aanpak. We zijn bereid om te helpen maar daarvoor maken we strikte afspraken. Wie zich niet aan die afspraken houdt, kent de gevolgen.

Repressie ziet op het handhaven van de geldende regelgeving en hierbij is een primaire rol weggelegd voor politie, OM en de rechterlijke macht. Dit repressieve spoor is zodoende sterk afhankelijk van deze justitiële ketenpartners, in bijzonder als het gaat om de inzet van beschikbare middelen, capaciteit en prioritering. In de Driehoek vindt de afstemming plaats als het gaat om inzet van capaciteit van politie en OM. In die afweging moeten zij rekening houden met de beschikbare

capaciteit en vereiste inzet in alle delen van de stad. Ook over de verlangde inzet en samenwerking in Zuidwest zullen steeds langs deze lijn afspraken met Politie en OM worden gemaakt.

De gekozen sporen sluiten goed aan bij het huidige Integraal Veiligheidsplan (IVP) 2019-2022 en ook in het nieuwe IVP 2022-2026 zullen deze herkenbaar terugkomen.

Wat betreft het aspect leefbaarheid is een sterke cross-over inspanning vereist. Er is een relatie tussen de objectieve veiligheid, het subjectieve veiligheidsgevoel en de leefbaarheid (zie ook het CBS Prettig Wonen Onderzoek). Door te werken aan het verbeteren van perspectief voor jongeren en te investeren in het voorkomen van criminaliteit, ondermijning en overlast, is de verwachting dat de leefbaarheid van Zuidwest zal verbeteren. Maar leefbaarheid is een concept dat niet alleen via de veiligheidsweg kan worden aangepakt. Belangrijke aspecten van leefbaarheid hebben verbanden met in het bijzonder de leefomgeving.

Doelen

Minder jongeren raken betrokken in jeugdcriminaliteit

De aanwezigheid van jeugdcriminaliteit (en overlast) in Zuidwest heeft een sterke invloed op de algemene veiligheid en leefbaarheid. Jeugdcriminaliteit en overlast van jeugd(groepen) kan allerlei verschillende soorten gedragingen omvatten. Gedacht kan worden High Impact Crimes zoals overvallen en straatroven. Dergelijke feiten hebben direct een sterke invloed op het veiligheidsgevoel in een buurt of wijk. Ook geweldsdelicten (onder andere mes- en steekincidenten) maken een gebied onveilig voor bewoners. Andere feiten, zoals drugsdelicten, hebben vaak een minder direct gevolg voor bewoners, maar oefenen wel een sterke negatieve invloed uit op de leefbaarheid in het gebied waar de activiteiten plaatsvinden. Ook gevallen van jeugdoverlast beïnvloeden de leefbaarheid. Het feit dat deze en andere feiten ook in groepsverband plaats kunnen vinden maakt deze invloed groter. Dit groepsverband zorgt er ook voor dat jongeren crimineel gedrag van elkaar leren.

Naast gevolgen voor bewoners heeft betrokkenheid bij jeugdcriminaliteit ook sterke gevolgen voor de jongeren zelf. Ze kunnen slachtoffer worden van strafbare feiten of van acties van (rivaliserende) jeugdgroepen. Ze kunnen ook zelf betrokken raken in het criminele circuit en het blijkt vaak lastig om daar weer uit te komen. En als een jongere opgepakt en veroordeeld wordt voor strafbare feiten, heeft dit een grote impact op hun perspectief voor later. Door via preventieve en repressieve acties jongeren uit het criminele circuit te houden, zal de veiligheid en leefbaarheid in Zuidwest verbeteren.

Concreet staat dit doel voor de volgende resultaten:

- Alternatieven voor jongeren bieden.
  - o *Wat:* Dit operationeel doel ziet met name op het bieden van perspectief voor jongeren. We streven een versterking van beschermende factoren na voor jongeren in Zuidwest en willen zo jongeren bewust maken dat er andere paden dan het criminele zijn om succesvol te kunnen zijn in het leven en om hen alternatieven te bieden.
  - o *Waarom:* Criminaliteit wordt waarschijnlijker wanneer een individu (in dit geval jongere) wordt blootgesteld aan meer risicofactoren dan beschermende factoren. Als dit doel gehaald wordt, worden meer jongeren sterker ontmoedigd om betrokken te raken in jeugdcriminaliteit en wordt hun toekomstperspectief versterkt.

- *Hoe:* Scholing (via rolmodellen, ouders, omgeving), werk (aangepast aan de wensen van jongeren in Zuidwest) en huisvesting (passend, veilig) zijn manieren waarop dit operationele doel kan worden nagestreefd.
- Gerichter aanpakken van hardnekkige overlast gevende en/of criminele jeugdgroepen.
  - *Wat:* Het (extra) verstoren van criminele of overlast gevende jeugdgroepen. Wanneer deze verstoring succesvol is, wordt verwacht dat het aantal strafbare of overlast gevende feiten van jongeren in Zuidwest afneemt.
  - *Waarom:* Een deel van de jongeren in Zuidwest is helaas al betrokken bij de criminaliteit of ze veroorzaken veel overlast. Voor een deel van deze groep is het bieden van perspectief alleen niet voldoende. Feitelijk hebben jongeren in deze groep een extra motivatie nodig om uit de criminaliteit te komen. Repressie en een gerichte aanpak is hierbij nodig.
  - *Hoe:* Handhaven van de geldende wet- en regelgeving, inzet van handhavers (waaronder jeugdboa's) en het bestuurs- of strafrechtelijk aanpakken van jeugdgroepen naast het bieden van alternatieven.

Minder gelegenheid voor ondermijnende criminaliteit

Ondermijnende criminaliteit kent verschillende uitingsvormen (onder andere malafide bedrijvigheid, vastgoedfraude, drugscriminaliteit, arbeidsuitbuiting, etc.) maar een gedeelde eigenschap is onder meer dat deze activiteiten gebaat zijn bij een bepaalde mate van onzichtbaarheid. Detectie en herkenning kan immers leiden tot (bestuurlijk) ingrijpen. Hierdoor hebben de meeste vormen van ondermijnende criminaliteit een minder sterk effect op de ervaren en objectieve veiligheid in de wijk. Toch is een sterk effect op de leefbaarheid waarschijnlijk. Zoals leegstaande panden in winkelplinten, veel onbekende bewoners in een portiekflat die vaak rouleren en rare geluiden of geuren die afkomstig zijn uit een garage. Of mogelijke situaties van drugs dealen of drugsgebruik en winkels die schijnbaar geen omzet draaien. Het zijn allemaal concrete signalen van ondermijning en beïnvloeden voor bewoners de leefbaarheid in sterke mate. Door de voedingsbodem van ondermijnende criminaliteit in Zuidwest aan te pakken kunnen we dit effect op de leefbaarheid aanpakken.

Hiervoor schetsten we al dat jongeren soms makkelijk betrokken raken bij ondermijnende criminaliteit. Voor sommigen is dat het begin van een lange criminele carrière. Dat begint met kleine hand- en spandiensten maar geleidelijk groeien ze door. Door minder gelegenheid te bieden aan verschillende vormen van ondermijning en in het bijzonder aan drugscriminaliteit kan meer voorkomen worden dat jongeren betrokken raken bij dit type criminaliteit.

Concreet staat dit doel voor de volgende resultaten:

- Branche en locatie-gerichte aanpak van malafide bedrijvigheid.
  - *Wat:* In Zuidwest maken we het minder makkelijk voor malafide ondernemers om misbruik te maken van ondernemingen en vastgoed, die benut worden bij het witwassen van criminele gelden maar ook misbruikt worden (denk aan drugslabs, arbeidsuitbuiting etc.).
  - *Waarom:* Door locaties of branches weerbaarder te maken tegen deze activiteiten neemt de gelegenheid voor ondermijnende criminaliteit af.

- *Hoe*: Branchering of het invoeren van gebiedsvergunningen zodat ondernemingen en ondernemers onderworpen kunnen worden aan een Bibob-toets, maar ook het stimuleren van bonafide ondernemers (voorkeursbeleid) of het aanpassen van branchering zodat bepaalde branches geweerd kunnen worden (cross-overs). Dit moet passen in de brede visie op de gebiedsontwikkeling.
In het bijzonder gaat het dan om de bedrijvenstrips en winkelstraten die een netwerk vormen van bijzondere plekken binnen de woonbuurten met het commerciële, bedrijfsmatige en maatschappelijke voorzieningenaanbod. Daar komt bij dat rond veel strips in de toekomst verdichting met woningbouw plaats gaat vinden. Dit geeft aanleiding om een deel van de strips te koesteren als onderdeel van een historisch waardevolle structuur en te ontwikkelen tot economische hotspots als Hart van de buurt. Met transformatie van commerciële voorzieningen kan worden voorzien in de grote vraag vanuit andere functies zoals bedrijfsruimten, maatschappelijke voorzieningen en wonen. Elementen als brancheringsbeleid en lessen die we kunnen trekken uit de aanpak van de Weimarstraat kunnen hierin meegenomen worden. Samen met de ondernemers, waaronder kunstenaars, corporaties, gemeente, politie en andere partners kunnen hier grote stappen gezet worden met zichtbare uitstraling in de wijk.
- Bewoners en jongeren minder kwetsbaar maken om betrokken te raken bij ondermijnende criminaliteit.
  - *Wat*: Bewoners en jongeren in Zuidwest kunnen betrokken raken bij ondermijnende criminaliteit, als dader of slachtoffer. Het streven is om deze betrokkenheid terug te dringen door de kwetsbaarheid van deze bewoners en jongeren terug te dringen. Dit moet resulteren in de daling/afname van het aantal ondermijnende activiteiten in Zuidwest.
  - *Waarom*: Ondermijnende criminaliteit is een hardnekkig probleem. Het alleen aanpakken van dit probleem via repressieve instrumenten is niet effectief: voor elke persoon die wordt veroordeeld staan anderen klaar om dit gat te vullen. Bijvoorbeeld omdat zij niet ervaren dat de gedraging 'fout' is, in financiële problemen zitten en geld nodig hebben of geen ander perspectief hebben. In aanvulling op de repressieve insteek kunnen bewoners minder kwetsbaar gemaakt worden voor zodat criminele activiteiten minder voor de hand liggen.
  - *Hoe*: Concrete interventies richten zich op normbevestiging en –versterking, het bieden van legitiem perspectief en het benutten van positieve rolmodellen.
- Aanpakken van (ernstige) signalen van ondermijnende criminaliteit.
  - *Wat*: Ondermijnende criminaliteit vereist ook repressieve inzet. Hoewel een aanzienlijk deel van deze repressie buiten de scope van het programmaplan Zuidwest ligt (afspraken hierover worden met politie en OM gemaakt in de reguliere lijn van het Driehoeksoverleg) heeft ook de gemeente een handhavende taak. Door deze repressieve inzet proberen we hardnekkige vormen van ondermijning bloot te leggen en aan te pakken.
  - *Waarom*: Het is niet reëel om te verwachten dat het bieden van perspectief alleen in staat is om ondermijnende criminaliteit terug te brengen. Repressieve inspanningen zijn onderdeel van een effectieve aanpak.

- *Hoe:* Vanuit gemeentelijk perspectief moet gedacht worden aan inzet van het Haags Economisch Interventie Team, de Haagse Pandbrigade en de Handhavingsorganisatie. Daarnaast speelt de gemeente een rol als ketenpartner bij onder andere de persoons- of gebiedsgerichte aanpak en het leveren van informatie aan ketenpartners.
- Vergroten meldings- en aangiftebereidheid van signalen van ondermijning (en een betere opvolging hiervan).
  - *Wat:* Bewoners moeten melding of aangifte kunnen doen op een eenvoudige en veilige manier en weten dat melden belangrijk is. De gemeente moet ervoor zorgen dat de melding opvolging krijgt.
  - *Waarom:* Meer signalen, meldingen en aangiften van ondermijnende activiteiten dragen in zeer belangrijke mate bij aan de informatiepositie op het vlak van ondermijning. Met meer informatie over dit fenomeen kan beleid beter worden aangescherpt. Beter opvolging vanuit de gemeente draagt weer bij aan het vertrouwen in de overheid en dit voedt de meldings- en aangiftebereidheid weer.
  - *Hoe:* Eenvoudig melden mogelijk maken, die aansluit bij de leefwereld van bewoners. Die verwachten als ze melden actieve wederkerigheid. De backoffice moet daarom zo ingericht zijn dat meldingen voortvarend in behandeling worden genomen en dat bewoners horen wat er met hun melding is gedaan en het effect van hun melding terugzien.

Goede voorzieningen voor kwetsbare bewoners en een gelijkmatigere spreiding van deze doelgroep over de stad.

Overlast is een groot probleem in Zuidwest. Vaak wordt dat veroorzaakt door (verwarde) personen of door jeugd(groepen). Voor de aanpak van overlast door (verwarde) personen bestaat een integrale aanpak uit 2018 (RIS299305). Desondanks wordt veel capaciteit (o.a. vanuit de politie) momenteel ingezet om dit probleem het hoofd te kunnen bieden. In Zuidwest is sprake van een overconcentratie van huisvestingslocaties en opvanglocaties voor kwetsbare personen (o.a. personen met psychosociale- of verslavingsproblematiek) en zijn andere bewoners, mede vanwege een lagere sociale cohesie en lage veerkracht niet goed in staat om deze overlast het hoofd te kunnen bieden. Hierdoor hebben deze overlastgevende situaties een sterke invloed op de ervaren leefbaarheid in Zuidwest. De aanpak zoals ingezet in 2018 verdient daarom een actualisatie en kan op basis van de opgedane ervaringen verder versterkt worden. Zuidwest wil solidair zijn met mensen die het moeilijk hebben, maar om die solidariteit in stand te houden is het belangrijk dat dit een gedeelde inspanning is voor de hele stad.

- *Wat:* enerzijds ervoor zorgen dat situaties van kwetsbare bewoners niet escaleren door gepaste en toegankelijk voorzieningen te bieden (hulp op locatie). Hieraan gekoppeld is het streven om een betere spreiding van kwetsbare bewoners over de stad te bewerkstelligen, zodat er geen overconcentraties ontstaan.
- *Waarom:* Zuidwest kent overconcentraties van kwetsbare bewoners (drugsverslaving, psychosociale problematiek). Deze overconcentraties gaan gepaard met veel overlastmeldingen en met grote incidenten. Het is niet reëel om te verwachten dat deze kwetsbare bewoners niet meer geplaatst worden in Zuidwest. In plaats daarvan wordt bepleit om beter te kijken naar een

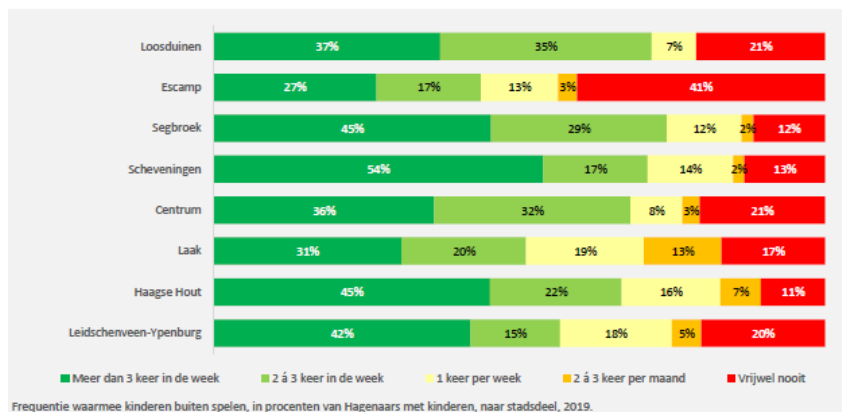
evenwichtige spreiding van deze bewonersgroep over de stad en te zoeken naar betere manieren om escalatie in Zuidwest tegen te gaan; gerichte hulp en voorzieningen kunnen hierbij een rol spelen.

- *Hoe*: samen met Gemeenten, Politie, GGZ, woningcorporaties, XTRA en anderen het huisvestingsbeleid van deze doelgroep geschikt maken en onderzoeken hoe deze doelgroep zelf meer geholpen kan worden (denk aan zorg voor elkaar hebben, minder anonimiteit, stimuleren sociale cohesie). Dat vraagt nog wel om nadere afstemming omdat verschillende perspectieven op dit vraagstuk bij elkaar gebracht moeten worden.

Verbeteren van de leefbaarheid

Wie door Escamp loopt/fietst zal het idee hebben dat de beheerders hun zaken best op orde hebben. Maar schijn bedriegt. Beheerders lopen vaak achter de zaken aan. Er ligt rotzooi op straat, er is veel zwerfvuil. Bewoners plaatsen illegaal vuilnis in de openbare ruimte. Vuilcontainers kunnen niet worden geleegd door te smalle straten of parkeeroverlast. Een veel gehoorde klacht gaat over de overlast van ratten. Er wordt te hard gereden. En de jeugd hangt op straat omdat ze niet bij een sportclub willen of kunnen en uitdagende openbare speelvoorzieningen ontbreken. Groenvoorzieningen worden als onveilig ervaren. Door vernielingen lopen achterstanden op.

Frequentie van buitenspelen

Om te komen tot een schone, hele en veilige openbare ruimte is op hoofdlijnen een hoger beheer- en afvalbudget nodig, met inzet frontlijnwerkers, wijkambassadeurs en community builders om interventies op straatniveau te kunnen doen, kleine innovatie interventies om de openbare ruimte aan te passen aan de behoeften van de buurt (ook op het gebied van sport en spel) en ook de bewoners hun eigen verantwoordelijkheid te laten nemen (denk aan de Gulden Klinker).

Maatregelen

Onderstaande maatregelen en activiteiten vormen een groslijst van verschillende soorten maatregelen die getroffen kunnen worden. Deels zijn dat al bestaande maatregelen waarbij we op basis van geleerde lessen de maatregel effectiever kunnen maken of breder in Zuidwest kunnen inzetten. Bepaalde maatregelen kunnen meerdere doelen dienen. Zo zien we bijvoorbeeld dwarsverbanden tussen de thema's jeugdcriminaliteit en ondermijnende criminaliteit.

Minder jongeren raken betrokken in jeugdcriminaliteit

- Vreedzame Wijk: In Vrederust zijn positieve ervaringen opgedaan met het concept Vreedzame Wijk. Dit project willen we evalueren, behouden en waar nodig uitbreiden of aanpassen. De basis van een Vreedzame Wijk wordt gevormd door de scholen. De principes van De Vreedzame School worden verbreed naar andere plekken via wijkprofessionals en -organisaties; van de leerkracht en de wijkagent via de leerlingen naar de ouders, de buurt en de religieuze instellingen. Gezamenlijk bieden deze organisaties een duurzaam, veilig en eenduidig opvoedingsklimaat waarbij wederzijds respect en vreedzaam oplossen van misverstanden en conflicten centraal staat.
- De School des levens implementeren in Zuidwest, waarbij jongeren hun maatschappelijke stage zelf kunnen invullen met projecten in de eigen wijk. Jongeren kunnen zich ontwikkelen tot een rolmodel voor de kinderen en door eigen maatschappelijke activiteiten voor de wijk een positieve ervaring opdoen zodat zij de rest van hun leven kunnen terugkijken op een belangrijk bepalend moment in de ontwikkeling van hun identiteit en zelfbeeld.
- Weerbaarheidstrainingen op basisscholen (bijvoorbeeld de Rots en Water-methodiek of 'Bikkels in de Dop', eventueel Dropout-projecten met Defensie). Een kind is weerbaar wanneer het voor zichzelf durft op te komen, zonder daarbij anderen te schaden of respectloos te behandelen. Een kind dat weerbaar is, is in staat zijn of haar grenzen te bewaken. En het kind kan zichzelf verdedigen en durft een eigen mening te hebben. Deze weerbaarheid kan ertoe leiden dat jongeren minder snel actief worden in criminaliteit.
- Implementeren en behouden van de zogenaamde jeugdboa (BOA met taakaccent jeugd) in Zuidwest. De jeugdboa is onderdeel van de handhavingsorganisatie en vormt de ontbrekende schakel tussen repressie en preventie. Hij/zij zoekt actief het contact met jongeren en kan verbinding leggen naar zowel de wijkagent als naar de hulpverlening.
- Gerichte inzet op messenproblematiek in Zuidwest conform het Actieplan wapens en jongeren.
- Gerichte inzet (en intensivering) van de bestaande persoonsgerichte aanpak in Zuidwest, in het bijzonder op criminele jeugdgroepen.

Minder gelegenheid voor ondermijnende criminaliteit

- Continuering project Basis op Orde om woonoverlast, misstanden en gevallen van ondermijning bloot te leggen en aan te pakken. Denk aan een controle op onjuiste inschrijvingen of het ontbreken van inschrijvingen in de Basisregistratie Personen, schijnverlating, onderverhuur, leegstaande panden, drugsproblematiek en (arbeids)uitbuiting. Deze maatregel ziet enerzijds op het aanpakken van de voedingsbodem van ondermijnende criminaliteit maar ook op het herstellen van de geldende norm.
- Inzet op jonge aanwas via een TOP-X team in Zuidwest.
- Aanpak van criminele families in Zuidwest.
- Implementeren van een vergunningplicht voor branches of gebieden in Zuidwest. Dat maakt het mogelijk om een integriteitstoets te doen op basis van de Wet Bibob. Zo weren we malafide ondernemers (denk aan de Weimarstaat, bestaand Haags project).

- Benutten van HEIT-controles in Zuidwest om malafide bedrijvigheid aan te pakken en zo de voedingsbodem voor ondermijning te verstoren. Jongeren krijgen daardoor minder kansen om betrokken te raken in ondermijnende activiteiten.

Goede voorzieningen voor kwetsbare bewoners en een gelijkmatigere spreiding van deze doelgroep over de stad.

- Ontmoetingscentrum Jan Luykenlaan: Vanwege de ondermijning, bedreigingen en andere vormen van criminaliteit die de Jan Luykenlaan en de Van Baerlestraat al twintig jaar in de tang houden, is het activiteitencentrum een noodzakelijke veilige plek waar de samenwerking in de wijk met bewoners (jong en oud) op een positieve manier steentje voor steentje wordt heropgebouwd.
- Investeren en stimuleren van veilig gebruik van buurthuizen en ontmoetingsplekken. Deze moeten veilig gebruikt worden door bewoners en benut worden om positieve rolmodellen een plek te geven, sociale cohesie te verbeteren, problemen tijdig te signaleren (al dan niet bij de gemeente) en zorg voor elkaar te bieden.
- Goede voorzieningen ontwikkelen voor kwetsbare bewoner
Te denken valt denk aan versterken van het welzijnswerk in het stadsdeel en locaties voor dagbesteding en wellicht ook onorthodoxe oplossingen op het gebied van wonen.
- Laagdrempelige ambulante zorg die ook snel kan worden aangeroepen door “de burens” die de overlast ervaren. Deze zorg bestaat al, maar het vraagt extra inzet om duidelijk te maken waar mensen terecht kunnen, het stimuleren van de meldingsbereidheid en het zoveel mogelijk garanderen van een goede en snelle follow up.
- Versterken van bewonersnetwerken
Als er sprake is overlastsituaties is het prettig als bewoners het gevoel hebben er niet alleen voor te staan. Daarbij helpen de aanwezigheid van netwerken van bewoners. Dit wordt als maatregel verder uitgewerkt in het hoofdstuk “Thuis en gekend”.
- Spreiding van kwetsbare groepen over de stad
Dit is ook zo opgenomen in het doorbraakplan huisvesting zorgdoelgroepen en statushouders, met al strategie een verspreiding van nieuwe, bij voorkeur permanente, kleinschalige woonplekken, gemixt met andere doelgroepen en inclusief begeleiding.

Verbeteren van de leefbaarheid

- Aanpakken onkruid bij verhardingen
- Woningbouwcorporaties faciliteren bij uithuizingen van slooppanden en inhuizingen bij nieuwbouw.
- Innovatieve, vandaalbestendige afvalbakken.
- Participatie projecten op het gebied van milieu zodat eigenaarschap ontstaat bij onze bewoners
- Participatie projecten op het gebied van overlast door ratten.
- Opruimen uitwerpselen ganzenpopulatie.

- ORAC locaties voorzien van 'Hagenaartjes' wegens parkeerdruk in de wijk
- Meer vergroening (tuintje) + kunst rondom een ORAC locatie om bijplaatsingen te voorkomen
- Schoonmaken mosvlekken en kauwgomvlekken
- Buitenspeelplekken maken voor alle leeftijden
- Straatsportcoaches
- Vanuit wensen van bewoners voorzien in veranderende wensen met betrekking tot speeltoestellen
- Het vernieuwen van de skateplaats in het Zuiderpark
- Onderhoud Zuidwest terug naar residentiekwaliteit
- Op weg naar Hofstadkwaliteit bij Winkelcentrum Leyweg
- Belangrijke fietsroutes creëren door het stadsdeel.
- Het aanleggen van bloemrijke middenbermen.
- Het aanleggen en onderhouden van dak begroeiing
- Het aanleggen en onderhouden van verticaal groen
- Van kijkgroen naar doe groen of te wel van bos naar Speelbos
- Landengebied Zuiderpark en het bomenmuseum Wateringseveld digitaliseren, digitale wandelroutes door de beide gebieden ontwikkelen en op de kaart zetten.
- Het aanleggen van Tiny Forest in samenwerking met de IVN
- Braakliggende terreinen opvullen met "tijdelijk" groen.
- Het aanleggen van kleinschalige helofytenfilters waar het regenwater door heen stroomt en gezuiverd wordt, om vervolgens opgevangen wordt voor hergebruik, doorspoelen van toiletten of het watergeven van de omliggende plantvakken.

Continuering lopende (regiodeal) projecten (quick wins)

- Basis op Orde: woonoverlast, misstanden en gevallen van ondermijning blootleggen en aanpakken.
- Ontmoetingscentrum Jan Luykenlaan: Activiteitscentrum als noodzakelijke veilige plek waar de samenwerking in de wijk met bewoners (jong en oud) op een positieve manier wordt heropgebouwd.
- Vreedzame Wijk: De principes van De Vreedzame School worden verbreed naar andere plekken via wijkprofessionals en -organisaties; van de leerkracht en de wijkagent via de leerlingen naar de ouders, de buurt en de religieuze instellingen.

7. Wel zo gezond

Ambitie: over 20 jaar is de ervaren gezondheid van de inwoner van Zuidwest net zo goed als die van de inwoners van de rest van Den Haag

Gezondheidskansen zijn in Nederland ongelijk verdeeld. Niet alleen in het aantal geleefde jaren, maar ook in de mate van ervaren gezondheid: daarin zit maar liefst 15 jaar verschil. Er zijn ook grote verschillen in beschikbare hulpbronnen en vaardigheden. Die zijn mede afhankelijk van de plek waar je wieg staat, de opleiding en het inkomen van je ouders, het al dan niet beschikken over een sociaal netwerk en de kwaliteit van de leefomgeving. Juist in de integrale benadering biedt het Integraal Programma Zuidwest daarom zoveel kansen om inwoners van Zuidwest langer een goede gezondheid te laten ervaren.

Om dit te bereiken hanteren we de volgende strategie met vijf onderdelen:

We werken community-up en maken gebruik van de kracht van de wijk

De afgelopen decennia is preventie succesvol geweest voor mensen met een hoge Sociaal Economische Status. Veel mensen zijn gestopt met roken, meer gaan bewegen, gezonder gaan eten en zijn zich meer bewust wat mentale stress betekent voor de fysieke gezondheid. Voor inwoners met een lage Sociaal Economische Status is preventie minder succesvol geweest –dit heeft ertoe geleid dat gezondheidsverschillen zijn toegenomen. Wij zien “community-up” als een nieuwe manier van werken die tegemoet komt aan deze uitdaging. Bij community-up ontwikkelen de mensen om wie het gaat oplossingen samen met de professionals en organisaties. Vaak wordt daarbij de term “co-creatie” gebruikt. Community up werken beoogt er voor te zorgen dat inwoners zelf de regie houden en verder kunnen bouwen aan de realisatie van hun eigen ideeën.

Positieve Gezondheid voor de individuele inwoner – en maatwerk waar nodig.

In het concept van Positieve gezondheid wordt gezondheid niet meer gezien als de af- of aanwezigheid van ziekte, maar als het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale levensuitdagingen om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren. Het is een integrale benadering van gezondheid.

Een benadering van Positieve gezondheid maakt dat allerlei andere aspecten gezondheid beïnvloeden. Direct aanpakken van gezondheid heeft weinig tot geen effect als je onderliggende factoren negeert. En omgekeerd kan het aanpakken van onderliggende factoren juist bijdragen aan verbetering van gezondheid.

Een verandering van het regime is noodzakelijk.

Het huidige systeem belemmert de gezondheid. Dit signaal wordt niet alleen door bewoners afgegeven. Ook professionals in de wijk maken hier melding van. Professionals hebben vaak het gevoel dat wat zij doen een druppel op de gloeiende plaat is, dat de problemen in de wijk daarmee niet structureel worden opgelost en veel bewoners niet worden bereikt.

Het concept ‘regime’ betreft de binnen een maatschappij dominante en gedeelde manier van denken, werken en organiseren die zorgt voor structuren, regels, infrastructuur en gedrag. Zo’n regime hebben we dus zelf met elkaar gecreëerd. We willen (en moeten) het regime veranderen.

We werken generatie doorbrekend door in te zetten op een levenslooppak

Er is vaak sprake van intergenerationele en interculturele overdracht van gezondheidsachterstanden. Gezondheidsverschillen, kansen(on)gelijkheid, schulden/armoede, beperkt ervaren eigen regie en/of positief zelfbeeld worden veelal van generatie op generatie overgedragen. Zo bepaalt de plek waar je

geboren wordt in grote mate je toekomst. Als we deze patronen willen doorbreken dan is het van belang om in te zetten op de levensloopbenadering.

Inzet op de levensloopbenadering betekent dat per levensfase interventies worden ingezet die impact hebben op de voor die levensfase relevante risicofactoren. Al deze interventies hebben als doel om gezondheidsproblemen die ontstaan in latere levensfasen al in eerdere levensfase voor te zijn. Rode draad binnen de levensloopbenadering is dat in alle interventies aandacht is voor versterken van eigen regie, veerkracht en positief zelfbeeld.

We werken integraal door gezondheid een plek te geven in alle beleidsdomeinen (Health in all Policies)

Health in all policies betekent dat in alle beleidsdomeinen gezondheid wordt meegewogen. Gezondheidsverschillen worden door verschillende factoren bepaald. Niet alleen het gedrag, maar ook de sociale en fysieke leefomgeving, het hebben van een beperking, opleidingsniveau, voorzieningen in de wijk, arbeidsomstandigheden, etc. Uit onderzoek weten we dat de belangrijkste onderliggende factoren van gezondheidsachterstanden stress, schulden en armoede zijn. Deze veelheid aan onderliggende factoren vraagt inzet van alle beleidsdomeinen die zich bezighouden met deze onderliggende factoren. Willen we écht het verschil maken in Den Haag Zuidwest dan is health in all policies noodzakelijk.

Doelen

Als we ons baseren op genoemde beleidsinzichten en de resultaten van de gesprekken die we hebben gevoerd met de partners, tekenen zich vijf doelen af. De eerste drie doelen zijn inhoudelijke doelen, het laatste doel is voorwaardenscheppend.

Sterkere verbinding tussen medisch en sociaal domein

Ten behoeve van inwoners met hoge gezondheidsrisico's en multi-problematiek wordt in wijknetwerken van sociaal en medisch domein samengewerkt, bijvoorbeeld middels de multidisciplinaire aanpak 'krachtige basiszorg', Welzijn op Recept, Kansrijke Start, het preventieloket - of via een andere weg het vormen van netwerken die sociaal en medisch domein met elkaar verbinden. Aansluitend is de verbinding tussen collectieve preventie en eerstelijnszorg ook van belang. We sluiten aan bij de preventiecoalitie en de samenwerking gemeente - zorgverzekeraars binnen Gezond Gelukkig Den Haag. Uitdaging ligt nog in de verbinding met de sociale basis. Gemeente Den Haag zet in op het versterken van de sociale basis. Dit zal op beleidsniveau de komende tijd vorm gaan krijgen.

Met preventie beter aansluiten bij de leefwereld van de inwoners door vanuit de sociale basis bottom up te werken.

De sociale basis vormt het fundament voor de inzet van interventies die bijdragen aan het verbeteren van de gezondheid. Wij willen veel meer gebruik maken van deze sociale basis. Mede om gezondheid zoveel mogelijk te normaliseren en weg te houden van het zorgdomein. Belangrijk aspect hierin is dat de bewoner zelf meer aan het roer staat. Een goed voorbeeld is bijvoorbeeld het community-up stimuleren van laagdrempelige vormen van ontmoeten, sport en bewegen. Sport en bewegen zijn als instrument bij uitstek geschikt om op een makkelijk bereikbare wijze bij te dragen aan de preventie. Ze zorgen voor verbinding tussen mensen en sluiten snel aan bij hun belevingswereld. Dit geldt ook voor een maatwerk aanpak voor gezinnen met problemen op het gebied van werk, inkomen of schulden. De stress die deze problemen met zich meebrengen hebben een sterk negatieve invloed op de mentale (en fysieke) gezondheid. Aanpak daarvan leidt tot sterke

vermindering van de behoefte aan zorg. Daarnaast ook preventief aanbod met betrekking tot de mentale weerbaarheid, gericht op kinderen en jongeren. Ook hier is het van belang om goed aan te sluiten met de versterking van de sociale basis vanuit gemeente Den Haag.

Perspectief bieden voor de jeugd

Perspectief bieden voor de jeugd sluit naadloos aan op de intergenerationele aanpak in het gezondheidsdomein. Deze aanpak op jonge leeftijd voorkomt aanpak dat gezondheidsproblemen op latere leeftijd worden doorgegeven aan de volgende generatie. Starten op jonge leeftijd met de aanpak van gezondheidsproblemen werkt generatie doorbrekend. Hiervoor hebben we een aantal samenwerkingspartners hard nodig, zoals onderwijs, de JMO organisaties, sport en welzijn.

Sterkere verbinding strategie, beleid en praktijk.

Om duurzaam aan gezondheid te werken is een decennialange, preventieaanpak nodig die inzet op alle levensfasen, met een heldere visie en sterke regisseur. Daarmee is het belangrijk dat er een zichtbare verbinding wordt gelegd tussen strategie, beleid en praktijk. Het is hierbij mogelijk dat de inwoners van Zuidwest daar vandaag in hun wijk weinig of niets van merken. En dat is wel waar we het (ook) voor doen. Daarom ligt er de taak om voortdurend te pendelen tussen lange termijn en korte termijn, tussen beleid en uitvoering, tussen systeemwereld en leefwereld, tussen het verwerven van middelen binnen het overheidsapparaat en realiseren van merkbare acties in de wijk. Dit vraagt een goede communicatie over en weer, zichtbaarheid, het managen van verwachtingen, en het houden van contact tussen inwoners, professionals in de wijk, beleidsmakers en beslissers.

Maatregelen

Sterkere verbinding tussen het medische en het sociale domein

- *Krachtige basiszorg.* Het werken aan de verbinding tussen het sociaal en medisch domein is een uitwerking van het concept positieve gezondheid. Het model voor Krachtige Basiszorg, gebaseerd op positieve gezondheid - of het pragmatische 4D model wordt gebruikt om de verbinding met het sociaal domein te leggen, vandaaruit andere levensdomeinen te betrekken. De patiënt komt in regie over zijn eigen problemen en vraagstukken. De verbinding medisch-sociaal domein is daarmee één van de leidende thema's voor de verbetering van de gezondheid in Zuidwest.
- *Sociaal Contract Moerwijk.* Het Moerwijk contract zet breed in op een andere manier van organiseren van de zorg, zowel op systeemniveau als op het niveau van de professional. Het biedt de kans om met de zorg 'weer op nul te beginnen'. We onderzoeken wat nodig is om één op één tegemoet te kunnen komen aan de zorgvraag van de inwoner, zonder vanuit allerlei verschillende organisaties, wetten, regelgeving of administratieve processen te moeten werken. Een streefbeeld daarbij is op organisatieniveau komen tot één organisatie (samenwerkingsverband of andere vorm), tot één budget en inwoners in het bestuur van de organisatie een belangrijke rol spelen. Daarmee zetten we de transitie in om tot een nieuw regime te komen.

Met preventie beter aansluiten bij de leefwereld van de inwoners door vanuit de sociale basis bottom up te werken.

- *Preventiecoalitie.* De preventie coalitie werkt per definitie met de community up gedachte, en zet breed in op collectieve en individuele preventie. Een belangrijke basis daarvan wordt gelegd door participatief actieonderzoek van 7-senses. Wijzer in de wijk. Den Haag en twee andere gemeenten stellen in co-creatie met inwoners en lokale partners een integrale wijkgerichte gezondheidsaanpak op en voeren die uit om gezondheidsachterstanden terug te dringen. Doelgroep zijn inwoners met gezondheidsachterstand in Den Haag Zuidwest, naast

Alphen Noord en Stevenshof Leiden. Het samenwerkingsverband bestaat uit procesbegeleiders gemeenten, academische werkplaats publieke gezondheid, werkplaats sociaal domein, GGD Haaglanden, GGD Hollands Midden, Zorgbelang Zuid Holland en RIVM. Zij verkennen wat inwoners in de drie wijken belangrijk vinden en sluiten hierop aan met erkende interventies.

- *Community-up stimuleren van laagdrempelige vormen van ontmoeten sporten en bewegen.* We focussen meer op de ontwikkeling van benodigde (ontmoetings)plekken en faciliteiten en inzet van beweging- en sportprofessionals en buurtsportcoaches. Hier kan worden voortgeborduurd op de aanpak van het Haags Sportkwartier. In het Haags Sportkwartier wordt gewerkt vanuit sportieve buurthuizen, plekken waar je als bewoner in en uit kan lopen en je thuis voelt. Dat kan zijn om andere buurtbewoners te ontmoeten, om te participeren in één van de activiteiten óf om een bijdrage te leveren aan één van de initiatieven. Op deze plekken werken buurtbewoners, verenigingen, welzijn, buurtsportcoaches, de gemeente Den Haag en onderzoekers en studenten van de Haagse Hogeschool samen aan nieuw sportaanbod. Op basis daarvan ontstaat een meer op maat gemaakt sport- en beweegaanbod, passend bij de bewoners van Zuidwest. De geleerde lessen krijgen hun doorvertaling in de (sport)opleidingen van de Haagse Hogeschool, zodat ook de sportprofessional van de toekomst leert hoe hij sporten en bewegen kan stimuleren in wijken met een lage SES.
- *Sportparken zijn, waar mogelijk, openbaar toegankelijk* en maken zichtbaar en functioneel onderdeel uit van de groene structuur van de wijk. Sportparken krijgen een meer openbaar en multifunctioneel karakter en zijn makkelijk voor de bewoners te bereiken, zodat de mogelijkheid geboden wordt om zowel georganiseerd als ongeorganiseerd meer te gaan bewegen. 'Want', zo zegt een bewoner, 'Sport is een taal die iedereen snapt. We begrijpen elkaar zonder veel te praten'. Hierbij is er speciale aandacht voor uitdagend en gedifferentieerd sport en beweegaanbod voor de doelgroep 'jongeren' en wordt er rekening gehouden met hun behoefte en wensen. De ambitie om in Escamp het Sportpark van de Toekomst te realiseren sluit aan bij de hierboven genoemde ambitie. Tevens wordt er ingezet op het aanbieden van sport en bewegen door buurt- en streetsportcoaches op de pleintjes en de openbaar toegankelijke Krajicek Playgrounds en Crujff Courts in de wijk.

Perspectief bieden voor de jeugd

- *Gezonde Basisschool van de Toekomst.* Dit is een voedings- en beweeginterventie die is ontwikkeld in Zuid-Limburg waar de algehele gezondheid en specifiek overgewicht flink achterblijft bij de rest van Nederland. Het programma bestaat uit een verlengde schooldag waardoor ruimte komt voor een gezamenlijke lunch en extra beweegaanbod. De resultaten van de interventie zijn veelbelovend, een dalend BMI, minder pestgedrag en een positief effect op de leefstijl binnen de thuissituatie, kinderen zitten beter in hun vel. De basisschool werkt nauw samen met de kinderopvang. Zij begeleiden het tussen schoolse en naschoolse aanbod waardoor de school niet extra belast wordt. Maar daarnaast voeren zij het programma ook door bij hun eigen instellingen (0-4 en 4-12 jarigen). Vaak wordt ook samengewerkt met buurtsportcoaches, sportprofessionals die ingezet worden bij scholen, verenigingen, of op pleintjes om het sporten en bewegen van kinderen (en volwassenen) te stimuleren.

Vanuit die positieve effecten en het feit dat scholen in Den Haag beperkt gebruik maken van het reguliere Gezonde Schoolprogramma willen we inzetten op de Gezonde Basisschool van de Toekomst. Hiermee leren we vanaf jonge leeftijd een gezonde leefstijl aan. Het programma richt zich op bewegen, voeding en mentale gezondheid en werkt

generatie doorbrekend. Kanttekening is wel dat het effect snel wegebt wanneer het kind de basisschool verlaat. Dit pleit ervoor om het programma in de toekomst te verlengen naar iig VO maar liefst ook naar praktijkonderwijs, mbo, hbo, Universiteit.

- *Kansrijke start.* Problemen op het gebied van schulden, huisvesting, psychische gezondheid en onveiligheid komen een gunstig opvoedklimaat niet ten goede. Door goede samenwerking van het medisch en sociaal domein kunnen problemen bij het opgroeien en opvoeden vroegtijdig gesignaleerd, wat essentieel is om tijdig passende hulp te bieden. Met een intensivering van de aanpak van Kansrijke start, willen we voorkomen dat opvoedingsvraagstukken uitgroeien tot ernstige problematiek. We stimuleren laagdrempelige voorzieningen en preventieve activiteiten voor kinderen en ouders. Investeren in een kansrijke start kan intergenerationele overdracht van ongezondheid voorkomen. De Haagse Kansrijke Start heeft als ambitie om alle Haagse kinderen gezond geboren laten worden en vervolgens in een veilige en gezonde omgeving helpen op te groeien.
- *Versterking Haagse Aanpak Gezond Gewicht.* Voor versterking van de HAGG willen we inzetten op:
  - versterking van het passend aanbod voor kinderen met (risico op) overgewicht. Dat loopt nog niet vanzelfsprekend. Verwijzers verwijzen wel, maar er beperkt gebruik gemaakt van het aanbod. We willen meer samenwerken met (semi)professionals, bv. buurtsportcoaches, gezondheidsmakelaars, etc. die de taal van de ouders spreken en ze kunnen helpen richting passend aanbod.
  - Stimuleren van bewegen en gezonde voeding bij veel, zeker laagopgeleide, jongeren.
  - Vergroten inzet workshops en kooklessen voor ouders en kinderen. Meer WoWijs locaties (leefstijlinterventie voor 8-12 jaar)
  - Stimuleren gezonde voedselomgeving door naast de scholen en kinderopvang ook op andere plekken in de wijk (buurthuizen, winkels, eettentjes, etc.) de gezonde keuze de makkelijke keuze maken. Dit sluit goed aan bij de Citydeal gezonde en duurzame voedselomgeving.
  - Breed motorische ontwikkeling: Vanuit wijzer in de wijk is aangegeven dat ouders beweegaanbod missen voor hun jonge kinderen.
- *Beweeglab:* Het Haags Sportkwartier is een project waarin we zoeken naar manieren om bewoners in de wijken van Zuidwest meer in beweging te krijgen.
- *Mentale gezondheid en genotmiddelen.* We willen inzetten op versterking van bestaande programma's/interventies en het eventueel ontwikkelen van nieuw aanbod vanuit reeds bestaande netwerken. Voorop staat dat we dit zoveel mogelijk met de jongeren zelf doen. Bijvoorbeeld:
  - Op gebied van sport en mentale gezondheid willen we starten met running therapie, een beweginginterventie die een positieve bijdrage levert aan de mentale gezondheid.
  - Meer inzet op digitale interventies. We willen samen met de jongeren e-health en online interventies ontwikkelen op gebied van depressiepreventie, omgaan met stress, eenzaamheid, etc. Daarnaast zijn er landelijk diverse digitale interventies beschikbaar die we zouden willen implementeren in Den Haag Zuid West. Denk aan 'Grip op je Dip' of 'Kopstoring' (bouwt voort op reeds lopende interventie KOPP-KVO) van het Trimbosinstituut. Preventie en vroegsignalering suicide. Op dit moment voeren we het programma Suicide Nazorg (SuNa) uit. We willen dit programma uitbreiden naar preventie en vroegsignalering zodat we risicjongeren vroegtijdig in beeld krijgen en hen tijdig hulp

kunnen bieden en daarmee een suïde poging kunnen voorkomen (SuMoMa, waarbij Mo staat voor monitoring).

- Wat betreft genotmiddelen willen we vooral inzetten op thema's en doelgroepen die spelen in Den Haag Zuid West. Zo is er een bestaand stoppen met roken netwerk in Den Haag Zuid West maar merken we dat er geen specifiek aanbod is voor jong volwassenen die roken.
- Vanuit de GGD is er de website www.hoelekkergajij.nl waar allerlei informatie voor jongeren te vinden is over tal van onderwerpen, doorverwezen wordt naar andere organisaties die verder kunnen helpen etc. Posters en Z-cards worden oa verspreid op scholen etc. Verwezen wordt ook naar JIP Haaglanden, Youz, Drugs Kompas en COC bijvoorbeeld. We kunnen hier meer aandacht voor genereren.
- Als laatste willen we inzetten op de interventie Hoe ver ga jij? van 1622.

Continuering lopende (Regiodeal) projecten (Quick wins)

- *Vitale inwoners* : Realiseren van laagdrempelige ontmoetingen in wijken is de eerste stap om mensen uit hun isolement te halen en is de basisvoorwaarde voor de tweede stap: ze vervolgens hulp en perspectief te kunnen aanbieden.
- *Gezinsketenaanpak*: de gezinsketenaanpak is een nieuwe succesvolle interventie van de Haagse Aanpak Gezond Gewicht. De gezinsketenaanpak is vanuit een landelijk model toegesneden op de specifieke Haagse situatie. In deze aanpak worden gezinnen met kinderen met (extreem) overgewicht en obesitas voor maximaal 3 jaar gevolgd en geholpen.
- *Life goals*: Life Goals Den Haag is een lokaal programma dat uitvoering geeft aan de methodiek van de landelijke Stichting Life Goals. Met dit programma kunnen kwetsbare inwoners (multi-problematiek en bewegingsarmoede) van Den Haag Zuidwest op hun eigen niveau bewegen en sporten.